Západoļeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

BakaláŚská práce

Panafrické integraļní procesy

Sabina Raġková

PlzeŘ 2015

Západoļeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahŢ

Studijní program Politologie

Studijní obor Politologie

BakaláŚská práce

Panafrické integraļní procesy

Sabina RaġkovÁ

Vedoucí práce:

PhDr. Linda Piknerová, Ph.D.
Katedra politologie a mezinárodních vztahŢ
Fakulta filozofická Západoļeské univerzity v Plzni

PlzeŔ 2015

Prohlaġuji, ģe jsem práci zpracovala samostatnƆ a pouģila jen uvedených pramenŢ a literatury.

PlzeŔ, duben 2015 é é é é é é é é é

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí své bakalářské práce PhDr. Lindě Piknerové, Ph.D., která mi poskytla svůj čas, přátelské a odborné rady.

Obsah

1 ÚVOD 1

2 HISTORICKÝ KONTEXT 3

2.1 Koloniální vpád 3

2.2 Dekolonizace 4

2.3 Panafrikanismus 7

2.3.1 Historický vývoj panafrikanismu 7

3 ORGANIZACE AFRICKÉ JEDNOTY 12

3.1 Založení OAJ 12

3.2 Institucionální struktura 13

3.3 Principy a cíle organizace 14

3.4 Řešení konfliktů v praxi 17

3.5 Ekonomická spolupráce 18

3.6 Zhodnocení činnosti OAJ 20

3.7 Příčiny neúspěchu OAJ 21

3.7.1 Soupeřící regiony 21

3.7.2 Dekolonizace 22

3.7.3 Ekonomická integrace 22

3.7.4 Struktura a vedení OAJ 23

4 AFRICKÁ UNIE 25

4.1 Založení AU 25

4.2 Cíle a principy AU 26

4.3 Instituce 29
4.3.1 Shromáždění hlav států a předsedů vlád 30
4.3.2 Výkonná rada 30
4.3.3 Komise 30
4.3.4 Panafrický parlament 30
4.3.5 Rada míru a bezpečnosti 31

4.4 Postoj institucí AU k situaci v Libyi 32

4.5 Shrnutí Africké unie 33

5 AFRICKÉ HOSPODÁŘSKÉ SPOLEČENSTVÍ A NOVÉ PARTNERSTVÍ PRO ROZVOJ AFRIKY 35

5.1 Historie AEC 35

5.2 Vztah AEC k Africké unii 38

5.3 Historie NEPAD 39

5.4 Profil a cíle programu NEPAD 41

5.5 Investoři programu a jeho úspěchy 42

6 POROVNÁNÍ JEDNOTLIVÝCH USKUPENÍ 45

6.1 Zásadní myšlenky panafrikanismu 45

6.2 Budoucnost panafrikanismu 48

7 ZÁVĚR 50

8 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ 53

9 RESUMÉ 60

1 ÚVOD

Tématem mé bakalářské práce jsou panafrické integrační procesy, které by mohly přispívat k vytvoření celoafrické identity. Africká integrace je již několik desítek let v centru zájmu tohoto obrovského kontinentu. Integrační procesy začaly probíhat začátkem 60. let 20. století v souvislosti s Rokem Afriky, a tedy dekolonizací a vyhlášením politické nezávislosti afrických zemí. Pro toto období nově vzniklých států byla charakteristická nestabilita politických zřízení, která šla ruku v ruce s neúspěchy vůdců, kteří se snažili rozšířit svou moc o účelově stanovené hranice s podobnými geografickými a demografickými podmínkami. Státy nebyly na získání politické a sociální nezávislosti dostatečně připraveny.

Afrika, jako rozvojový kontinent, disponuje nejvíce různým počtem integračních uskupení díky etnické různorodosti a historickým aspektům. Dekolonizace s sebou nesla převážně ekonomické problémy, země byly nově závislé na kolonizačních mocnostech a po vyhlášení nezávislosti země nebyly na samostatnost připravené. Z tohoto důvodu se rozhodly vytvářet integrační uskupení a vstupovat do nich.

Cílem mé bakalářské práce je zachytit zásadní myšlenky panafrických integračních procesů z historického i současného hlediska. Výzkumnou otázkou této práce bude zjistit, jaké jsou rozdíly mezi integračními uskupeními z 60. let a od let 90., kdy začala další vlna ambiciózních panafrických procesů po celkem neúspěšných a neefektivních pokusech s regionálními integracemi. Budu zkoumat odlišné cíle jednotlivých afrických integračních uskupení, které se měnily v čase. Vzájemně je budu srovnávat a uvedu snahy, které vyvíjela uskupení prostřednictvím různých aktérů.

V práci se tedy budu zajímat o rozdíly mezi první a druhou vlnou panafrikanismu a zhodnotím vytyčené integrační cíle. V 90. letech došlo k revidování dosavadních smluv, či k vytvoření nových smluv za účelem

sjednocení regionálních uskupení do jedné panafrické nadnárodní soustavy. Některá uskupení se inspirují úspěšným modelem Evropské unie.

V první kapitole se zaměřím na nezbytný historický kontext panafrických integračních procesů. Mezi hlavní pojmy, kterým budu věnovat pozornost, patří dekolonizace, Rok Afriky, koloniální mocnosti a sjednocení. Další část bude popisovat Organizaci africké jednoty jako první panafrický pokus o sjednocení Afriky, na ni navazuje strukturou Evropské unie inspirovaná Africká unie. Ta je nejnovějším pokusem o integrující panafrikanismus. Následující kapitolu budu věnovat ekonomické spolupráci, a to organizaci Nové partnerství pro rozvoj Afriky (NEPAD) a Africké hospodářské společenství (AEC). Poslední kapitola se bude zabývat porovnáním integračních procesů z let 60. a od 90. let dále. V 60. letech převažovala euforie z dekolonizace, státy byly mladé, ale od 90. let je již dekolonizace překonána, řeší se jiné otázky a ne to, jak státy vzniknou. Budu zohledňovat okolnosti vzniku panafrických projektů, postupem času došlo ke změně jejich cílů, iniciátorů a aktérů.

Panafrické integrační procesy, jejichž počátek datujeme do 60. let, jsou rozsáhlým a dlouhodobým tématem, o němž byla napsána řada dokumentů a zdroje jsou tudíž dobře dostupné. Budu čerpat převážně z knižních zdrojů, cizojazyčných odborných článků a oficiálních stran a dokumentů dílčích integračních uskupení.

V závěru této práce shrnu základní informace týkající se panafrických integračních procesů. Zhodnotím, zda se mi podařilo splnit daný cíl bakalářské práce a zamyslím se nad perspektivami afrického kontinentu v panafrickém měřítku.

2 HISTORICKÝ KONTEXT

2.1 Koloniální vpád

Již od 15. století pronikaly země světa do Afriky a získávaly vzácné komodity jako zlato, koření a slonovinu (Nkrumah, 1963: 13). Evropské pronikání na africký kontinent probíhalo postupně skoro celé 19. století. V posledních dvaceti letech 19. století se kolonizace velmi urychlila a evropské mocnosti si velkou rychlostí rozdělily africká území, o která soupeřily mezi sebou. Lidový odpor domorodého obyvatelstva se projevoval o mnoho silněji v porovnání s obsazením území např. v Indii (Iliffe, 2001: 228–234). Postupem času mohli Afričané dopomoci západním panovníkům a obchodníkům zbohatnout (Nkrumah, 1963: 13). To šlo natolik rychle, že před začátkem první světové války byla Afrika kompletně rozdělena. Na kontinentě existovaly jen 2 nezávislé země, a to Libérie od roku 1847 a Etiopie, známá svou dlouhodobou tradicí nezávislosti (Iliffe, 2001: 233). Za koloniální nadvlády se částečně rozvíjela ekonomika afrických zemí, ovšem ve prospěch koloniálních mocností. Ekonomický rozvoj nebral ohled na zájmy a potřeby lidí. Africký kontinent byl drancován ve prospěch koloniálních mocností těžbou nerostů, surovin strategického významu, plantážním hospodářstvím. To způsobilo státům vážné ekonomické následky a nenahraditelné škody v oblasti životního prostředí. Struktura průmyslu a zemědělství v zemích (s výjimkou Jihoafrické unie) nesplňovala potřeby pro samostatný vývoj afrických států a Afriky jako celku. Chybělo taková odvětví, která by byla zárukou samostatného rozvoje, a to moderní průmysl strojírenský či elektrotechnický (Lacina, 1987: 114–115). Bez ohledu na použité prostředky byl cíl kolonialismu vždy stejný – koloniální útlak, otroctví a využívání Afričanů (Nkrumah, 1963: 13).

Pokud to vezmeme z jiného úhlu pohledu, tak nemůžeme opomenout dlouhodobý civilizační vliv mocností na své africké državy. Mocnosti dokázaly vybudovat infrastrukturu a rozšiřovaly své kulturní a edukační hodnoty

(Nálevka, 2004: 16). Tím kolonialisté obhajovali svoji expanzi na kontinentu ve chvíli, kdy se obchod s otroky a využívání obyvatel stalo nelegální. Africká kultura začala být prezentována jako zaostalá a primitivní, a proto bylo nutné šířit křesťanství a evropské hodnoty. Africká sofistikovaná kultura neaspirovala na příliš velký duchovní a materiální pokrok, ale to nebyl důvod k tomu, aby se zemím nechala ovládat koloniálními mocnostmi (Nkrumah, 1964: 62–63). Kolonialisté nejprve museli vytvořit politické struktury, poté mohli rozšiřovat svůj vliv dále do ekonomických a hospodářských struktur až po rozšiřování svých ideologií na tolik rozdílnou africkou společnost. Bylo uskutečněno nespočet povstání proti koloniální nadvládě, ale dominance a síla mocností byla dlouhá léta neporazitelná.

2.2 Dekolonizace

Africké politické prostředí změnilo západní vliv a vzdělání. Již roku 1918 se formovala osvobozenecká hnutí na severu Afriky, egyptští nacionalisté se začali pokoušet o získání nezávislosti. Britské impérium povolilo své sevření až roku 1922, aby se vyhnulo dlouhodobým represím a prohlásilo Egypt za nezávislé území, přestože si jejich udrželo vliv v okolí Suezského průplavu (Iliffe, 2001: 276). Jihoafrická unie byla před druhou světovou válkou čtvrtým nezávislým územím Afriky.

Možná revize versaillského systému vyvolala od počátku druhé světové války úvahy o naprosto novém uspořádání světa po ukončení tohoto konfliktu. Stávající řád byl založený na nadřazenosti tradičních evropských mocností a kolonialismu (Klíma, 2012: 265). Pro poválečné uspořádání světa měla zásadní význam Atlantická charta z roku 1941, která stanovila právo všech národů na to, aby si zvolily formu vlády, kterou chtějí na svém území. Ale tito spojenci nedokázali nalézt shodu o tom, jaký bude osud nezávislých území. Britové požadovali obnovení statu quo z předválečného času, zatímco Američané požadovali politickou samostatnost kolonizovaných území

(Nálevka, 2004: 20–21). Změna ve světě přišla s koncem druhé světové války porażením fašismu. Došlo k vytvoření systému kolektivní bezpečnosti, kdy v návaznosti na Atlantickou chartu vznikla Charta Organizace spojených národů, která požadovala pro všechny národy právo na sebeurčení a samosprávu (Klíma, 2012: 270).

Většina států ale neměla bezprostředně po válce kapacity pro vytvoření svobodných států. V nově vzniklých státech dlouhodobě žila různá etnika bez společné identity, státy ovlivňovaly politické strany evropského typu, africká elita prozatím nebyla schopná naplno převzít vedení a koloniální administrativu. Ve světě držely moc v rukou ‚nekolonialistické' mocnosti USA a SSSR. Dekolonizační proces v Africe vyvolal nadějе USA a SSSR, aby mohly rozšiřovat svoji ekonomickou a ideologickou sféru vlivu (Klíma, 2012: 273–276). Na zasedání Valného shromáždění OSN roku 1960 předložil SSSR návrh na bezpodmínečnou likvidaci koloniálního systému. SSSR dokonce požadoval vytvoření komise, která by měla dohlížet na uplatňování návrhu ve spojení s deklarací Valného shromáždění OSN (Ministerstvo zahraničního obchodu, 1962: 1).

Dekolonizace britských držav probíhala díky nepsanému způsobu vládnutí velmi klidně, zatímco dekolonizace francouzských, belgických a portugalských kolonií probíhala násilně kvůli geopolitickému a hospodářskému významu kolonizovaných území (Záhořík, 2010: 19). Dekolonizaci první generace započala Libye již roku 1951, tato vlna vyvrcholila Rokem Afriky v roce 1960 a byla ukončena založením Organizace africké jednoty roku 1963 (Klíma, 2012: 275). Rok Afriky se stal významným mezníkem, kdy 17 bývalých kolonií dosáhlo samostatnosti (Lacina, 1987: 113). Většina nově vzniklých států se po ukončení první dekolonizační vlny dostala do neřešitelných ekonomických, politických a bezpečnostních problémů (Klíma, 2012: 327). Dekolonizace druhé generace začala v 60. letech a dokončila započatý proces. Dekolonizace třetí generace se týkala pouze výjimečných a právně

sloġitých pŚípadŢ a skonļila s pádem apartheidu, získáním nezávislosti Namibie a Eritrei v 90. letech (Klíma, 2012: 275ï 276). ParadoxnĎ prosperovala ta území Afriky, která uġ delġí dobu odmítala dekolonizaci a odolávala státnímu pŚevratu. Tento stav nebyl dlouhodobĎ udrġitelný díky tlaku ze strany zvláġtního výboru OSN pro dekolonizaci, ale pŚedevġím kvŢli nátlaku soupeŚících supervelmocí USA a SSSR ovládajících veŚejné mínĎní a média. Dekolonizace s sebou pŚinesla celou Śadu problémŢ. Osvobozená území byla nestabilní, umĎlé státy trpĎly sloġitou etnickou heterogenitou. Koloniální mocnosti stihly vytvoŚit v afrických zemích kŚehké struktury, které nezávislé zemĎ ļasto odvrhly a hledaly oporu v supervelmocích a jejich satelitech, které ale mĎly své vlastní ekonomické zájmy a ideologie. Do správy zemĎ nastoupila nezkuġená a ļasto nekvalifikovaná místní byrokracie. V zemích se etablovaly sobecky angaġované reġimy, brutální diktatury, pŚevraty, obļanské i mezistátní spory, migrace a pŚedevġím bída konļící velkými hladomory. PŚetrvávající koloniální ļi bĎloġské reġimy tím dostaly dŢvod k vyvolání konfliktŢ. Zátiġí tĎchto konfliktŢ dotváŚela studená válka. DŚíve slíbená pomoc svĎta byla odloġena se vznikem konfliktŢ jako válka ve Vietnamu, boj o ropné zdroje (Klíma, 2012: 327ï 328).

Vládnoucí privilegované vrstvy záhy opustily ideje národnĎ osvobozeneckého hnutí a daly pŚednost vlastnímu obohacení a egoistickým zájmŢm. Elity nebyly schopné pŚevzít státní administrativu, natoġ pak vyŚeġit akutní sociálnĎ-ekonomické problémy spojené se zdĎdĎnou státnĎ územní strukturou. Ta neodpovídala pŚirozeným hranicím, hranice státŢ a integrita byly prohláġeny za nemĎnné a jakákoliv územní zmĎna musela být pŚípadnĎ odsouhlasena obĎma zemĎmi kvŢli tomu, aby nedoġlo k ŚetĎzové reakci na celém kontinentu a k permanentním krvavým konfliktŢm a anarchii (Volenec, 2004: 8ï 9). Francouzské kolonie nemĎly po získání samostatnosti ġádnou kontrolu nad zahraniļní, mĎnovou a obrannou politikou. Bývalé anglofonní ļásti Afriky byly nucené podepsat smlouvy o zachování nĎkterých pozemkŢ a dolŢ v rukou evropských mocností i po osamostatnĎní. Kolonialisté stále

ovlivňovali africké vůdce. Svoboda státu znamenala umožnění členství v mezinárodních společenstvích. Získáním nezávislosti státy nezískaly svobodu. Na další straně stály masy rolníků a dělníků, které bojovaly za ekonomickou stabilitu a získání tzv. „druhé nezávislosti" svržením současného vedení moci (Ndlovu-Gatsheni, 2012: 71–89). Radost z vytvoření nezávislých států překryla jejich špatnou kvalitu.

Svět byl naladěný na euforickou vlnu nezávislosti. Ti lidé, kteří zpochybňovali kvalitu dekolonizace, byli rychle označeni za zrádce a nepřátele postkoloniálních států. Museli uprchnout do exilu, nebo byli zadrženi, ne-li zcela zlikvidováni. Současně byli odstraněni kritičtí intelektuálové, kteří se snažili vytvořit opoziční politické formace. Bezprostřední prospěch z dekolonizace nepatřil běžným občanům, ale elitám u moci, pouze z nich se stali plnohodnotní občané. Hojně využívanou možností obyvatel byla migrace mezi vzdělanějšími lidmi (učitelé, zdravotní sestry, lékaři). Tuto skupinu často následovali i méně vzdělaní, či nekvalifikovaní lidé, kteří už nechtěli snášet následky sociálně-ekonomických a politických krizí (Ndlovu-Gatsheni, 2012: 71–89).

2.3 Panafrikanismus

2.3.1 Historický vývoj panafrikanismu

První myšlenky panafrikanismu můžeme hledat u aktivistů jako Toussaint L' Ouverture, Olaudah Equiano a Ottobah Cugoano v 18. století. Byli to průkopníci boje proti rasismu a otrokářskému útlaku. Panafrikanismus se proměňoval v čase, obsahoval mnoho nápadů, činností a hnutí oslavujících Afriku, nechtěl se smířit s útlakem a otroctvím a oponoval rasismu. V 19. století panafrikanismus pokračoval bojem proti sociálnímu darwinismu – Martin R. Delany a Edward W. Blyden volali po skutečném návratu do Afriky. Frederick Douglass byl americkým neúnavným bojovníkem proti otroctví a dosažení uznání lidských a občanských práv Afričanů (Adi – Sherwood, 2003:

214ï 217). Z výše uvedeného musíme konstatovat, že panafrikanismus nevznikl v Africe, nýbrž v Americe. Potomci černých otrokŮ nuceni k práci v Americe vnímali, že se po zrušení otroctví budou moci do své vlasti vrátit (Lacina, 1987: 138). Na západní polokouli byli otroci odtrženi od své vlasti, národních a kulturních identit. V panafrikanismu viděli možnost navrácení ke své původní africké identitě. H. Sylvester Williams z Trinidadu roku 1897 v Londýně založil panafrické hnutí Africká asociace, které se zabývalo životními podmínkami Afričanů, na stejném místě byla o tři roky později zorganizována první panafrická konference zabývající se tímto tématem. Konference zavedla termín panafrikanismus a stanovila, že se Panafrický kongres stane kontrolním a sdružujícím orgánem pro všechny organizace, které dbají na ochranu a vzdělávání lidí s africkým původem. Dále pak měl být panafrický kongres svolán každé dva roky (Ledwidge, 2008: 1ï 32). Tato první konference byla považována za vyvrcholení panafrických snah, do konce druhé světové války se konaly už jen další tři panafrické kongresy. Jelikož probíhaly jejich za dob nedotknutelného kolonialismu, byly prosazeny jen omezené požadavky s hlavním cílem zlepšení života využívaných Afričanů v koloniích (Lacina, 1987: 138). V průběhu 30. let 20. století byl panafrikanismus silně ovlivněn spojením ideologií marxismu-leninismu. To se odrazilo i na podobě panafrikanismu, jehož nejznámější představitelé té doby byli William E. B. Du Bois, George Padmore, Marcus Garveye (Adi ï Sherwood, 2003: 214ï 217). Poslední zmiňovaný černošský sionista M. Garvey se svými stoupenci podporoval ideu návratu černochŮ, ti do poloviny 20. let 20. století vytvořili konkrétní organizační předpoklady pro převoz milionŮ černochŮ z USA do Libérie (Lacina, 1987: 138).

Centrem ideového směru a později hnutí panafrikanismu se stala Afrika až po roce 1945, kdy se sešel již pátý Panafrický kongres v britském Manchesteru pod záštitou významných osobností jako William E. B. Du Bois, Jomo Kenyatta, Kwame Nkrumah (Klíma, 2012: 270). Základním pilířem panafrikanismu byla myšlenka, že Afričané kvůli kolonialismu přišli o svá

sociální, kulturní, ekonomická a politická práva, pţ emţ vţichni sdílejí stejné cíle. S tím souvisí i pţesvţdţení, ţe africký lid pomocí solidarity a jednoty dokáţe pţekonat negativní dopady z období kolonialismu (Akokpari ï Ndinga-Muvumba ï Murithi, 2009: 26).

Africkou spoleţnost mţţeme rozdţlit na tţi segmenty ï tradiţní, islámská a kţesťanská spoleţnost rozţíţená evropskými kolonialisty. Bylo tedy potţeba ideologie panafrikanismu, která upozadí konkurenţní ideologie a segmenty spoleţnosti a sjednotí dynamický kontinent v jeden homogenní celek vedoucí k neustálému pokroku. Ţlovţk je v Africe povaţován pţedevţím za duchovní bytost, která disponuje dţstojností a hodnotami. Pro Afriţany nebyla primárním cílem politická spravedlnost a moc, nýbrţ dobré ţivotní podmínky (Nkrumah, 1964: 68ï 69). V tomto duchu pţispţl panafrikanismus k nezávislosti Ghany pod vedením Nkrumaha a byl vzorem pro ostatní zemţ, které se upnuly k vidinţ nezávislosti. Panafrikanismus jiţ pţestával být pouze snem amerických ţernoţských intelektuálţ. Pţedstavitelé národnţ osvobozeneckého hnutí mţli dle Nkrumaha a jeho stoupencţ vytvoţit z konsolidovaných regionálních seskupení, federací a konfederací Spojené státy africké s vlastními jednotnými politickými, hospodáţskými, vojenskými a kulturními institucemi (Lacina, 1987: 139). Ty vţak vytvoţeny nebyly, ale panafrikanismus se promítl ve vytvoţení Organizace africké jednoty roku 1963. To mţţeme povaţovat za vyvrcholení první vlny panafrikanismu. Organizace mţla zabránit neokolonialismu, kterému se dle Nkrumaha nemohly vyhnout ty státy, které nepodpoţily ideu spoleţné hospodáţské a obranné politiky. Takováto politická unie by vytvoţila ţtít proti hrozbám, které ohroţovaly novţ vzniklé státy (Nkrumah, 1963: 17). Ale integraţní snahy více ţi ménţ selhávaly. Nţkteré základní cíle panafrikanismu se neuskuteţnily, a to díky tomu, ţe boje za vytvoţení jednotné a silné Afriky zbavené sil imperialismu, neokolonialismu a rasismu, probíhaly v nepţíznivých mezinárodních podmínkách. Ideály panafrikanismu se dostávaly do konfrontace se silným nacionalismem nastupující elity a dosud nekonsolidovaných národţ. Rozvoj

brzdily také pŚedsudky, tradice a pŚeġitky. Mezi africkými vŢdci v dobách panafrikanismu existovala osobní rivalita. PŚi uplatŔování politiky panafrikanismu se vŢdci liġili metodami a tempem realizace. Jiġ zmínŊný Nkrumah byl natolik radikální, aġ byl obvinŊn z pŚíliġné ctiġádostivosti z toho dŢvodu, ġe chtŊl pomocí reforem rychle sjednotit Afriku. Historicky se panafrikanismus uchytil v koloniích anglofonních zemí a ġpatnŊ se rozġiŚoval díky pŢsobení panarabismu a panislamismu v severní Africe a ve frankofonní Africe téġ, ta prosazovala koncepci négritude (Lacina, 1987: 139ï 141). Jedná se o koncepci oslavující ļernoġství a snaġí se v osvobozené Africe vzkŚísit kmenovou jednotu. Négritude pod vlivem marxismu rozvíjela myġlenku politické revoluce jako pŚedpoklad pro kulturní revoluci. Stoupenci odmítali kapitalismus a kŚesŠanství a vraceli se k africkým kulturním hodnotám v ļase. K pozitivním výsledkŢm první vlny panafrikanismu patŚí vytvoŚení Śady unií a pŚedpokladŢ pro rozġíŚení integrace. Afrika se shodla diplomaticky a ļásteļnŊ i vojensko-politicky na zpŢsobu dovrġení dekolonizace. Panafrikanismus byl podporován skrz kulturu a napomáhal pŚi zakládání celoafrických institucí. V mezinárodním mŊŚítku vġak ztratil dynamiku a mnoho let stagnoval (Lacina, 1987: 139ï 141).

Po skonļení bipolární konfrontace byl africký kontinent vyplnŊn slabými a zhroucenými státy. O ekonomické stabilitŊ Afriky nemohla být poļátkem 90. let Śeļ. Kontinent potŚeboval vytvoŚit dobrou infrastrukturu, repatriovat uprchlíky a vytvoŚit demokratické struktury s Śádnými volbami. V souvislosti s vyŚeġením vnitŚních konfliktŢ se zaļalo znovu hovoŚit o obnovení panafrických myġlenek. V roce 1993 se konal summit OAJ v KáhiŚe, kde OAJ odsouhlasila zŚízení mechanismu pro pŚedcházení konfliktŢm, pŚípadnŊ jejich Śeġení. To byl rozhodnŊ krok ke znovu posílení panafrických myġlenek. Státy vŊŚily, ġe by tento mechanismus mohl pŚinést mír a stabilitu v Africe (Shiming, 2003). Ten se promítl v ekonomické, sociální a politické integraci. ProbŊhla tzv. africká renesance, o kterou se zaslouġil jihoafrický prezident Thabo Mbeki spoleļnŊ s dalġími vŢdci. Roku 1997 pŚedstavil body tvoŚící renesanci: sociální

soudrżnost, demokracie, ekonomická přestavba, rŧst a posledním bodem by se měla Afrika stát významným hráči geopolitických záležitostí. V říjnu 1999 byl v Pretorii založen Africký renesanční institut (ARI), zaměřený na rozvoj Afričanŧ, zdroje, vědu, techniku, zemědělství, výživu, zdravotnictví, kulturu, obchod, mír. Tento program měl přinést významné ekonomické výsledky a bez africké jednoty a víru v panafrikanismus by to možné nebylo. V duchu africké renesance se v roce 2009 konal v Alžírsku panafrický kulturní festival. Nutno podotknout, že podobná oslava afrického národa se konala již před dlouhými třiceti lety v roce 1969 (Musabayana ed., 2013).

3 ORGANIZACE AFRICKÉ JEDNOTY

3.1 Založení OAJ

Panafrikanismus inspiroval a vedl k vytvoření politických seskupení již svobodných států, ta spolu jednala. Casablanská skupina vznikla za účelem obrany proti kolonialismu a neokolonialismu pomocí africké jednoty. Casablanská skupina byla revoluční, obhajovala vytvoření Spojených států afrických s centralizovaným velením. Pro státy by to znamenalo částečně se vzdát své těžce nabyté suverenity. Vedle této skupiny vznikla Monrovijská skupina, ta obhajovala gradualistický přístup, zdůrazňovala význam nezávislosti, integrity a suverenity každého afrického státu postupnými kroky. Na rozdíl od Casablanské skupiny viděla Monrovijská skupina budoucnost úspěšného sjednocení skrze ekonomickou integraci, nikoliv politickou spolupráci (Rechner, 2006: 543–576). Obě skupiny proti sobě brojily a snažily se získat více příznivců. Na pomezí mezi těmito skupinami stál první guinejský prezident Sékou Touré a císař Haile Selassie (Boateng, 2013: 142–147). Roku 1963 už bylo jasné, že výsledkem jednání dvou skupin bude vznik Organizace africké jednoty. Jedním z iniciátorů založení OAJ na konferenci představitelů afrických zemí byl i K. Nkrumah. Ten považoval za primární krok sjednotit regiony a vytvořit celokontinentální vládu (New African, 2013: 132–137) v čele s etnickým parlamentu, společné armády a společnou centrálně plánovanou ekonomikou. Druhý návrh Charty OAJ předložil i císař H. Selassie, tento dokument měl kopírovat strukturu Organizace amerických států. Znamenalo by to vytvoření volnějšího uskupení států, než jaké si představoval Nkrumah. Císař Selassie ve svém gradualistickém návrhu odkazoval na fungující model Organizace amerických států a Svazu socialistických republik (Padelford, 1964: 521–542). Přijetí císařova návrhu znamenalo, že zakládající listina OAJ neodrážela Nkrumahovy myšlenky a na jejím základě bylo vytvořeno seskupení suverénních států (Boateng, 2013: 142–147).

OAJ byla založena v etiopské Addis Abebě, neboť se císař Haile Selassie těšil ve svém obrovské přízni, a sama Etiopie je státem s politickou samostatností a dlouhotrvající nezávislostí s výjimkou krátkodobé okupace ze strany Itálie (Záhořík, 2010: 33–34). Tyto faktory zajistily Etiopii zvláštní postavení mezi zbylými rozvojovými státy, hrdinný boj etiopského lidu dokonale využil císař v politicko-zahraničních vztazích. Sídlo OAJ v Etiopii představovalo pro tento stát velkou prestiž. Císař byl brzy po ustanovení OAJ požádán, aby působil v roli arbitra v marocko-alžírském pohraničním sporu, tím se císař dostalo velkého uznání a státy se na tuto osobu obracely i mnoho let po založení OAJ. OAJ od počátku založení vystupovala za africkou jednotu i v rámci OSN a Hnutí nezúčastněných (Lacina, 1987: 548–549).

Africké státy nemohly dostatečné vyvinuté sociální a národní struktury společnosti (Volenec, 2004: 6). OAJ byla založena v době, kdy jejich většina území byla kolonizována a v Jižní Africe bojovali domorodí obyvané za svá práva a rovnost. Do té doby byly dokonce i již nezávislé země ohrožované imperialismem, separatistickými aktivitami a ekonomiky těchto zemí byly neustále pod kontrolou koloniálních mocností (He, 2013: 13).

3.2 Institucionální struktura

OAJ plnila svoji funkci pomocí čtyř hlavních institucí – Shromáždění hlav států a předsedů vlád, Rada ministrů, Generální sekretariát, Komise pro mediaci, usmiřování a arbitráže.

Shromáždění hlav států a předsedů vlád bylo nejvyšším orgánem OAJ. Probíhala tam diskuze o věcech společného zájmu Afriky, cílem orgánu bylo koordinovat a harmonizovat OAJ. Tato instituce přezkoumávala strukturu, funkce a akty všech orgánů OAJ. Zástupci se scházeli nejméně jednou za rok na summitech převážně v hlavních městech států. Mohla probíhat i výjimečná setkání na základě žádosti některého z členských států. Pro odsouhlasení

rezoluce byla potřeba dvou třetinová většina členských států. Každý členský stát disponoval jedním hlasem (Humanrights, 2010).

Rada ministrů se skládala z ministra zahraničních věcí jmenovaného samotným členským státem. Rada se scházela minimálně dva krát ročně. Opět platí, že pokud odsouhlasila návrh dvoma třetinami členských států, tak mohla probíhat i výjimečná zasedání. Rada ministrů připravovala agendu pro Shromáždění. Každý členský stát disponoval jedním hlasem a hlasy všech států měly stejnou váhu. Všechny rezoluce musely být odsouhlaseny prostou většinou členů Rady ministrů (Humanrights, 2010).

V čele generálního sekretariátu stál generální tajemník, který musel být jmenovaný Shromážděním hlav států. Generální sekretariát byl hlavní administrativně-správní institucí. Sekretariát kontroloval, zda jsou dokumenty, předpisy a záležitosti řešeny v souladu s Chartou OAJ. Sekretariát nesmí při výkonu svých povinností vyžadovat ani přijímat pokyny od žádného členského státu ani jiné organizace a nesmí jimi být ovlivňován (Humanrights, 2010).

Posledním orgánem byla Komise pro mediaci, usmiřování a arbitráže, která měla dohlížet na to, aby se veškeré spory mezi členskými státy urovnávaly mírovými prostředky (Humanrights, 2010).

OAJ zřídila jejích tři speciální komise: Hospodářskou a sociální komisi; Vzdělávací, vědeckou, kulturní a zdravotní komisi; Obrannou komisi. Každá specializovaná komise se skládala z příslušného ministra daného sektoru nebo jeho zmocněnce (Humanrights, 2010).

3.3 Principy a cíle organizace

Zakládající listina OAJ obsahovala sedm základních principů (New African, 2013: 132– 137):

- rovnost všech členských států

- respekt k svrchovanosti a územní celistvosti každého státu
- právo na nezávislou existenci každého státu
- princip nezasahování do vnitřních záležitostí států
- mírové řešení sporů
- bezvýhradné odsouzení politického útoku ve všech formách
- absolutní oddanost k celkové emancipaci afrických území, které jsou stále závislé.

OAJ Charta také výslovně podpořila zásady Charty OSN a práva zakotvená ve Všeobecné deklaraci lidských práv. Pokud to převedeme do praxe, znamenalo to spolupráci v politice a diplomacii, nedílnou součástí byla hospodářská kooperace v etnů otázek dopravy a komunikace, nezbytná spolupráce v oblasti vzdělávání, kultury, vědy a techniky a nemohly chybět ani otázky týkající se zdraví, hygieny a obrany Afriky (Rechner, 2006: 543–576). Mezi cíle organizace patřilo vytvoření společného ekonomického a průmyslového programu, společného trhu a měnové zóny pod záštitou centrální banky. Měla být vytvořena společná zahraniční a obranná politika s jednotnou armádou a velením (Müller, 2001).

OAJ reprezentovala kompromis mezi různými pohledy na africkou jednotu mezi těmi, kteří používali jednotu jako symbol revolučního hnutí a těmi, kdo smýšleli o organizaci jako o alianci mezi svrchovanými státy, jejíž má chránit své nově získané postavení ve světě (Wallerstein, 1966: 774–787). Vzhledem ke zkušenostem z koloniální nadvlády nebyly africké země příliš ochotné postoupit jakoukoliv formu kontroly nad jejich vnitřními záležitostmi. OAJ nemohla na základě zakládající listiny zasahovat do konfliktů uvnitř států. To z Afriky udělalo zemi s povětří neustálých sporů. Respektování suverenity států a zásada nevměšování se zakotvená v Chartě Organizace africké

jednoty odrážší podobenství nŕkterých ustanovení Charty OSN. Ta mŕla významný vliv na myšlení afrických vŧdcŧ, kteší pracovali na chartŕ OAJ, napodobila Chartu OSN. Samotná organizace OSN podporovala mezinárodní spolupráci, solidaritu mezi africkými státy a také jejich sebeurčení a samosprávu. Charta OSN a OAJ se lišily v jednom podstatném ohledu, v Chartŕ OSN je výslovnŕ uvedeno, že mezinárodní mír a bezpečnost jsou hlavními prioritami, zatímco v Chartŕ OAJ toto není. I když bylo nutné k dosažení cílŧ OAJ disponovat mírem a bezpečností, nebylo to pro africkou organizaci prioritou (Rechner, 2006: 543ï 576).

Princip nevmŕšování se do vnitšních záležitostí členských zemí je obsažen v zakládajících listinách obou organizací, ale pouze OAJ princip rigidnŕ dodržovala (Rechner, 2006: 543ï 576). Je to jeden z hlavních dŧvodŧ, proč OAJ nedokázala hloubŕji splnit své cíle. Dalším dŧvodem je fakt, že kontinent byl silnŕ hospodášsky a politicky roztšíštŕný (Müller, 2001) a územní hranice nedotknutelné, pšestože nereflektovaly hranice pširozené. Změna hranic byla natolik citlivým tématem a nedotknutelnou zásadou listiny OAJ, že tato organizace zakazovala jakoukoliv činnost, jež by mohla ohrozit územní celistvost (nejen zákaz činností, které pšedstavují hrozbu nebo použití síly jako v pšípadŕ Charty OSN). Respektování územní celistvosti členských státŧ vedlo po vyhlášení nezávislosti k pšijetí principu *„uti possidetis“*[1] (Rechner, 2006: 543ï 576).

Oblast lidských práv byla v chartŕ OAJ zmínŕna jen okrajovŕ, pšičemž se dokument soustšedil spíše na ochranu státu jako celku a ne na ochranu jednotlivých lidí. V 70. letech se však OAJ začala o lidská práva zajímat více a

[1] Princip uti possidetis se užívá pši vymezování hranic mezi novými státy. Vychází z administrativních hranic určených pŧvodní svrchovanou státní mocí. Uti possidetis stanovilo to, že hranice, které byly určeny koloniálními mocnostmi, nebylo možné změnit. Uti possidetis byl implicitnŕ uznán v čl. 3 Listiny OAJ s cílem omezit mezistátní konflikty vyplývající z hraničních sporŧ. Udržením stávající hranice se zabránilo vypuknutí šady konfliktŧ mezi státy v boji o nové hranice.

podpořila některé lokální mechanismy ze strany OSN, které bránily dodržování základních lidských práv (Finková, 2008: 1). Až v roce 1981 byla přijata Africká charta lidských a občanských práv, rovněž došlo k vytvoření Africké komise pro lidská a občanská práva, která se začlenila mezi ostatní komise a orgány OAJ. Charta byla oficiálně uznána jako jeden ze základních principů organizace, ale realita byla jiná. OAJ neměla k dispozici donucovací mechanismy, kterým by mohla zabránit zločinům na africkém obyvatelstvu (Tonndorf, 1997: 327).

3.4 Řešení konfliktů v praxi

V případě občanské války v Nigérii roku 1967 vytvořila OAJ výbor, ve kterém se politicky zapojila a podporovala nigerijskou vládu. OAJ se snažila udržet situaci v Nigérii, aby nedošlo k narušení míru, jednoty a územní celistvosti Nigérie. Po vítězství federální vlády Nigérie uznali rebelové výsledek a roli OAJ, která se zasloužila o národní usmíření. Začátkem 80. let se OAJ poprvé pokusila udržet mír v konfliktu v Čadu, kde došlo k intervenci vojenských jednotek Libye. Organizace vyslala pomocné jednotky OAJ, které byly odsouhlaseny samotným Čadem v souladu se zásadami OSN. Libyjské jednotky se později stáhly. Čad požádal o pomoc OAJ sám, takže organizace neporušila vnitřní integritu země. OAJ však selhala při vyjednávání trvalého příměří a o dva roky později se dokonce jednotky musely stáhnout ze země. Selhání mise bylo způsobeno nedostatkem financí a špatně naplánovaným řešením konfliktu. Počáteční odhadované náklady na mírovou misi s pěti tisíci muži byly 192 milionů amerických dolarů, což byl desetinásobek ročního rozpočtu OAJ. K vytvoření mírové jednotky se zavázalo šest zemí, ale nakonec se zapojily pouze Nigérie, Senegal a Zaire. Tímto způsobem byly řešeny Organizací africké jednoty všechny spory v historii. OAJ v Čadu selhala a o budoucím statusu mírových sil panovaly vážné pochybnosti. Konflikt ve Rwandě začátkem let 90. zdůraznil i hloubku vnitřních problémů, s nimiž se potýkaly desítky let po dekolonizaci některé africké země. OAJ původně chtěla

zlepšit situaci v zemi vysláním vojenských pozorovatelů, rovněž vyvíjela politický tlak, aby se do konfliktu zapojila i OSN. Ale opatření organizací pro řešení těchto problémů byla příliš neefektivní a nezabránila tomu, že přišlo o život během několika měsíců zhruba osm set tisíc obyvatel Rwandy, kteří se stali obětmi genocidy. Naopak v Komorách přispěla OAJ humanitární pomocí a fungovala v roli arbitra konfliktu. OAJ byla úspěšnější africkou organizací v oblasti preventivní diplomacie, zároveň OAJ postrádala funkci preventivního nasazení mírových jednotek před vypuknutím nepřátelských akcí. Schopnost OAJ účinně zvládat a vést konflikty byla znemožněna na principem nevměšování se do vnitřních záležitostí zemí. Nedostatek donucovacích mechanismů v rámci Organizace africké jednoty znamenal, že sankční mechanismy nemusely být dodržované. Řízení konfliktů v rámci OAJ bylo v podstatě omezeno jen na preventivní diplomacii a bylo zaměřeno na zajištění udržitelného míru po ukončení nepřátelských akcí. Změna přišla na summitu v Káhiře v červnu 1993, kdy OAJ formálně přijala mechanismus prevence, řízení a řešení konfliktů. OAJ tímto získala pozorovatelský status s možností nasazení civilních a vojenských misí v zemi, která se chová v rozporu s pravidly (Humanrights, 2010; Rechner, 2006: 543– 576).

3.5 Ekonomická spolupráce

OAJ se rychle stala součástí africké scény. Každoroční summity probíhaly v hlavních městech členských států. Po ukončení kolonialismu a pádu apartheidu se začala OAJ zaměřovat i na ekonomickou sféru spolupráce (New African, 2013: 132– 137). Tak se na summitu v Monrovii roku 1979 dostala otázka hospodářského vývoje kontinentu a jeho ekonomické integrace. Představitelé hlav států schválili tzv. monrovijskou strategii ekonomického rozvoje. V ní se zavázali podporovat sociálně ekonomický rozvoj a integraci ekonomik jednotlivých států. Státy chtěly dosáhnout vyšší míry soběstačnosti při spoléhání se na vlastní síly. Souběžně si v Monrovii slíbily, že zřídí národní, subregionální a regionální instituce, které umožní dosažení určených cílů.

Věda a technika měly posloužit hospodářskému rozvoji. Důraz byl kladen na soběstačnost ve výrobě potravin, na rozvoj infrastruktury a dopravy, průmysl a využívání přírodních zdrojů a jejich ochranu směřující k dosažení rychlých sociálně-ekonomických přeměn. V duchu této monrovijské strategie byl vypracován Akční hospodářský plán ekonomického rozvoje Afriky (Lacina, 1987: 348–349). K jeho schválení došlo v dubnu 1980. Půl let poté na summitu v Lagosu 1985 vydala OAJ deklaraci o ekonomické situaci, která stanovila cíle (New African, 2013: 132–137), a to výstavbu a modernizaci průmyslové struktury, urychlení průmyslových odvětví, opatření pro zlepšení situace potravin v Africe a soběstačnost výroby potravin. Důraz se kladl na potřebu průmyslového zpracování zemědělských plodin a na výrobu stavebních materiálů, energii, textilních a dalších výrobků (Lacina, 1987: 350). K deklaraci byl připojen plán APPER (Africa´s Priority Programme for Economic Recovery), který obsahoval dlouhodobé ekonomické cíle s ohledem na životní prostředí a modernizaci odvětví. Znatelného pokroku ale dosáhly jen regionální organizace jako např. Hospodářské společenství západoafrických států (ECOWAS). Změna přišla v průběhu 27. summitu Organizace africké jednoty v Abuji 1991, kde státy podepsaly smlouvu, jež měla založit Africké hospodářské společenství (AEC). Ve smlouvě byla stanovena podrobná fáze pro hospodářskou integraci, zprvu na úrovni stávajících regionálních uskupení, později na kontinentální úrovni. Ve finále mělo dojít k vytvoření společné měny a zapojení zemí do volného obchodu a celkovému ekonomickému sjednocení kontinentu, které měla urychlit nová organizace Africká unie (New African, 2013: 132–137). Její vznik a principy jsou tématem mé další kapitoly, stejně jako ekonomická spolupráce, tou se budu podrobně zabývat v kapitole poslední.

3.6 Zhodnocení ļinnosti OAJ

Organizaci se podaŚilo splnit jen málo z cílŢ, které si pŚi svém vzniku zadala. Mezi hlavní patŚilo dokonļení dekolonizace, vyŚeġení územních sporŢ a dodrġování lidských práv (August, 2013: 164ï 167).

Uġ pŢvodní oļekávání a pŚedstavy o fungování organizace od jejích ļlenŢ byla nerealistická, vŊtġina státŢ pŚeceŔovala schopnost organizace rychle a efektivnŊ prohloubit integraci. Nejednotná ideologická zamŊŚení státŢ zpŢsobila to, ġe státy se postupnŊ nechávaly ovlivŔovat ideologiemi z východu ļi západu. PŚedevġím v 70. a 80. letech doġlo k nárŢstu vlivu levicových stran, které se snaġily prosadit socialistické myġlenky do státní politiky. V tomto období docházelo k potlaļování menġin, zákazŢm opozice, poruġování lidských práv a dalġím událostem, které v regionu rozġiŚovaly zmatek a chaos. CelkovŊ ġlo o tŊġkou dobu pro zaļátek fungování OAJ. To se podepsalo na mírovém Śeġení sporŢ, nŊkteré z nich ovlivnily stabilitu i celých regionŢ. Problematika Západní Sahary musela být ve finále odloġena, protoġe hrozilo rozdŊlení ļlenství organizace. Ļlenské státy mŊly ļasto své vnŊjġí zájmy, a to ovlivŔovalo chod organizace (August, 2013: 164ï 167).

Daleko vŊtġím úspŊchem bylo prohláġení afrického kontinentu za bezjadernou zónu pŚijetím smlouvy Pelindaba v roce 1995. PŚijetí dokumentu je dŢkazem udrġování spoleļného míru, bezpeļnosti a poukazuje na spolupráci v oblasti obrany a bezpeļnosti. Struktura OAJ vedla k úspŊchu pŚi Śeġení urļitých druhŢ konfliktŢ, zároveŔ struktura zavinila selhání v jiných pŚípadech, kdy OAJ nemohla zasáhnout v mnoha niļivých konfliktech. OAJ byla schopna vyhnout se mnohým potenciálním konfliktŢm vyplývajících z hraniļních sporŢ prostŚednictvím svého raného implicitní zaļlenŊní a pozdŊji explicitní pŚijetí zásady *uti possidetis*. V nŊkterých pŚípadech byla OAJ schopna poloġit základy politického Śeġení. Aļkoliv tyto zásady vedly k nŊkolika úspŊchŢm OAJ, je nesporné, ġe rovnŊġ omezily akce OAJ, a to právŊ

v oblasti Śízení a Śeġení konfliktŢ. Nejvíce OAJ ublíġila v této oblasti zásada svrchované rovnosti, právŊ kvŢli tomu mŊla organizace svázané ruce v mnoha niļivých konfliktech. Paradoxem je, ġe se organizace snaġila zabránit stŚetu hraniļních sporŢ, které ale umŊle dodrġovala bez ohledu na kmenové a etnické rozdŊlení kontinentu. To minimalizovalo mezistátní konflikty, nad kterými organizace mŊla právní kontrolu. ZmŊna pŚiġla ukonļením bipolární konfrontace, kdy OSN interpretovala principy mírnŊji. Výsledkem toho bylo, ġe za urļitých okolností OSN mohla schválit zásah do vnitŚní suverenity státu jako napŚ v misi v Somálsku 1992 uchováním mezinárodního míru a bezpeļnosti (kapitola VII Charty OSN). OAJ ale poskytovala výbornou ochranu hlavám státŢ, které mŊly osobní a národní zájmy a ke kompromisu se schylovalo obtíġnŊ a docházelo k maŚení summitŢ OAJ (Rechner, 2006: 543ï 576).

3.7 PŚíļiny neúspŊchu OAJ

OAJ nereagovala odpovídajícím zpŢsobem na bezpeļnostní a ekonomickou situaci, která na kontinentu dlouhodobŊ panovala, coġ bylo zpŢsobeno souhrou nŊkolika faktorŢ.

3.7.1 SoupeŚící regiony

Jedním z nejzásadnŊjġích problémŢ, kterým musela OAJ ļelit, byl nejasný vztah mezi OAJ a dalġími, jiġ existujícími regionálními uskupeními. V chartŊ nebylo stanovené, jakým zpŢsobem by mŊly OAJ a organizace sdruġené v rámci Regionálního hospodáŚského spoleļenství (RECs) spolupracovat. V Africe je 14 rŢzných RECs, které sledujíc rŢzné cíle. OAJ zároveŔ pro RECs pŚedstavovala svrchovanou entitu, coġ zmatek mezi jednotlivými ļástmi jeġtŊ prohlubovalo (Oneya, 2007).

3.7.2 Dekolonizace

Mezi pŢvodní cíle organizace patŚila rovnŊġ snaha pomoci získat nezávislost zemím na africkém kontinentu. NŊkteŚí historikové jsou toho názoru, ġe právŊ snaha dekolonizovat, pŚedevġím území jiġní Afriky, byla tím hlavním dŢvodem, ne-li jediným, proļ se organizace nerozpadla. Pro tento úļel byl v organizaci zaloġen Výbor pro osvobození Afriky (ALC), který mŊl za úkol Śídit souļinnost vojenské a politické pomoci (Murithi, 2005: 166).

Snaha o dekolonizaci mŊla dvŊ hlavní ļásti. První ļástí procesu byla snaha odstranit zbytky koloniální vlády v Africe, kdy se bojovalo hlavnŊ proti zbývajícím formám evropského vykoŚisŠování. Druhou ļástí tohoto procesu byla snaha podpoŚit nové státy k nastolení udrġitelného modelu lokální vlády. OAJ vġak druhé ļásti nevŊnovala takovou pozornost a tato fáze se tak ļasto vŢbec neuskuteļnila. Organizace tak nepomohla pŚedejít pozdŊjġímu vykoŚisŠování jednotlivých afrických státŢ západními zemŊmi a jejich spoleļnostmi (Cragg, 2008: 53ï 58).

3.7.3 Ekonomická integrace

Ekonomická agenda v OAJ zaļala po zaloġení OAJ dostávat vŊtġí prostor, protoġe v ní vidŊli jednotliví státníci klíļ k africké jednotŊ. I pŚes závazek v podobŊ druhého ļlánku charty, který uvádí povinnost podílet se na spolupráci za úļelem dosaġení lepġího ġivota pro africký lid, se podaŚilo organizaci dosáhnout pouze nevelkých úspŊchŢ. Pokusy o ekonomickou integraci byly ļasto provádŊny za pouġití pŚekonaných rozvojových teorií, kladl se velký dŢraz na budování prŢmyslu jakoġto náhraġky importu, ekonomika byla financována pŚedevġím prostŚednictvím oficiální rozvojové pomoci. V dŢsledku tŊchto snah doġlo k útlumu a sníġení efektivity regionálních investic, plánování a obchodu (Peters, 2010: 52).

OAJ se snaťila adoptovat model rozvoje bţţný pro zemţ západního svţta, který vţak v místním prostŚedí nefungoval kvŢli nţkolika faktorŢm (Peters, 2010: 309):

1) Vláda a spoleļnost vnímala trh jako nespravedlivý, symbolem nerovnosti pro nţ byl kapitalismus a kolonialismus.
2) Odpovţdní politiļtí pŚedstavitelé byli proti investicím ze zahraniļí, výjimkou byla pouze oblast tţţby nerostných zdrojŢ.
3) Politiļtí pŚedstavitelé odmítali soukromé vlastnictví a soukromý sektor.

Navzdory rostoucí globalizaci z ní Afrika jako kontinent nijak netţţila a OAJ se podílela na ţpatném vedení mnohých podpŢrných programŢ, které mţly za úkol zlepţit stav a celkovou úroveŔ ţivota afrického obyvatelstva. PŚi jejich implementaci docházelo k nevhodnému nastavení cílŢ, které nebraly v úvahu regionální zákonitosti, situace se spíše zhorţovala. Program se nepovedl nastavit odpovídajícím zpŢsobem kvŢli ţpatné koordinaci mezi REC a OAJ (Peters, 2010: 312).

3.7.4 Struktura a vedení OAJ

Dalţí váţnou pŚekáţkou byla absence respektování kolektivního rozhodnutí organizace ļlenskými státy, mnohá rozhodnutí byla pouhým doporuļením. OAJ nemohla poţadovat poslušnost svých ļlenŢ jinak neţ mobilizací veŚejného mínţní proti odmítavým postojŢm. OAJ ztratila legitimitu v dŢsledku neschopnosti prosadit svá rozhodnutí v ļlenských státech. V rozhodovacím procesu byly potŚeba dvţ tŚetiny ļlenŢ Shromáţdţní hlav státŢ, coţ zpŢsobilo zpoţdţní pŚi Śešení naléhavých otázek. OAJ ļasto spoléhala na diplomatická Śešení, výsledkem bylo zmírnţní konfliktŢ, ale ve finále nebyly Śešeny pŚíļiny konfliktŢ. A jiţ zmínţný omezený rozpoļet váţnţ pŢsobil na fungování organizace. Kaţdá zemţ pŚispívala rozdílným mnoţstvím prostŚedkŢ, a podle toho se odvíjel její vliv v dané misi. Zhorţení situace

nastalo po konci studené války, mezinárodní zájem v Africe klesl, s tím i finanční podpora. Africké státy mohly omezit své příspěvky bez následků (Rechner, 2006: 543–576).

4 AFRICKÁ UNIE

4.1 Založení AU

Jak již bylo zmíněno, po zhroucení Sovětského svazu a rozpadu komunistického bloku se objevil prostor pro obnovení panafrických myšlenek. Afrika začala opět usilovat o vyšší míru demokracie, ta se stala předpokladem pro ekonomický vývoj a africkou renesanci. Již v roce 1990 francouzský prezident F. Mitterrand stál v čele francouzsko-afrického summitu (státy frankofonní Afriky), který přislíbil ekonomickou a vojenskou pomoc státům, které se zavázaly dodržovat demokratické principy (Ndlovu-Gatsheni, 2012: 71–89). Model Evropské unie mnozí afričtí vůdci neustále před očima. Roku 1999 se inspiroval Muammar Kadáffí, který svolal konferenci v Sirtu v Libyi, kde předložil návrh, ve kterém vyjádřil svůj názor na potřebu transformovat OAJ. Návrh se podobal nápadu K. Nkrumaha z 50. let na vytvoření Spojených států afrických. Kadáffí obhajoval panafrickou myšlenku jednotné vlády s charismatickým lídrem, společné armády, přál si zavedení centrální banky, jednotné měny a práva společného pro celý kontinent. Jedním z nedostatků OAJ bylo neplacení poplatků členskými státy. Jak již bylo řečeno, některé státy zaplatily o mnoho více peněz než jiné, aby částečně dorovnaly deficit. Slabý rozpočet byl jedním z důvodů, proč OAJ nenaplnila očekávání Afričanů dojít k velké jednotě, utvořit si pevné mezinárodní postavení, respekt a trvalý rozvoj. Dle Kadáffího mělo nový systém placení oživit panafrikanismus (Bankie, 2010: 123–137).

Po tom, co Kadáffí a další vůdci projevili zájem o proměnu afrického kontinentu, začala od roku 2000 probíhat pravidelná setkání EU a Afriky za účelem posílení vzájemných vazeb. V Addis Abebě dokonce sídlí zastupitelský úřad EU. Vzájemná kooperace pomáhala v obnoveném procesu demokratizace a usnadnila reformy v řadě zemí Afriky, kde do té doby buď nezačaly, anebo byly ukončeny příliš brzy. Mezi základní principy a strategie

mezi zemŋmi patŚilo posílení a pozvednutí politického partnerství EU a Afriky se zamŋŚením na institucionální vazby. Velký dŢraz byl kladen na dodrġování míru, posílení bezpeļnosti, demokratickou vládu a dodrġování základních lidských práv. Dalġí spoleļnou strategií je boj proti HIV/AIDS, dŋtská práva aj. V neposlední Śadŋ zemŋ zaļaly spolupracovat na ġíŚení obļanské spoleļnosti, prevenci konfliktŢ a post-konfliktní rekonstrukce (ZáhoŚik, 2010: 50ï 51).

11. ļervence 2000 byla pŚijata Zakládající listina Africké unie v toġském Lomé. O rok pozdŋji pŚistoupila jako poslední zemŋ Nigérie, dne 26. 5. 2001. V tento moment zanikla OAJ jako právnická osoba, protoġe její chartu nahradila Zakládající listina AU (Rechner, 2006: 543ï 576), která výrazným zpŢsobem zrychlila institucionální rozvoj a promŋnu organizace. První summit Africké unie v ļervenci 2002 byl vyvrcholením transformace OAJ a panafrické obnovy (Jelínek, 2003: 52ï 67). Jelikoġ uġ byly moġnosti OAJ vyļerpané, Afriļané snili o nové sjednocené Africe, proto byla OAJ pŚetransformována do Africké unie. Obyvatelstvo doufalo, ġe je AU dostateļnŋ silná, aby byla sama schopná postavit se výzvám 21. století a zapojit se do globálního svŋta. Kadáffí se inspiroval evropskými integraļními strukturami, ale nakonec se zbylými státy pŚevzaly jen ty struktury, které mohly být na Afriku aplikovány spoleļnŋ s myġlenkami z jiġ neexistující OAJ. NŋkteŚí vŢdci s ambiciózními plány pŚiliġ nesouhlasili, argumentovali obavami z moġné destabilizace kontinentu díky plánované politické a mŋnové unii. I pŚes tyto problémy Kaddáfí dosáhl odsouhlasení návrhu dvŋma tŚetinami vġech ļlenských státŢ, jeġ byla nutná pro vytvoŚení AU. To by nebylo moġné bez podpory dvou nejvŋtġích afrických ekonomik, a to JAR a Nigérie (Müller, 2001).

4.2 Cíle a principy AU

Nesplnŋné úkoly OAJ z let minulých byly pŚevedeny na AU. Vġichni si pokládali otázku, zda to bude akceschopná a úspŋġná organizace, ļi jen se bude jednat o novou verzi OAJ. Mŋlo dojít k prohlubování integrace kontinentu

v sociální, ekonomické, vojenské, kulturní a politické sféře. Základem bylo, aby členské státy podpořily integraci, jeţ se snaţí Afriku vlenit do světového společenství jako svobodný, jednotný a rovnoprávný kontinent s vlastní identitou a vlastními historickými tradicemi. Sama Afrika se subjektivně celá léta vnímala jako utlačovaný a ponţovaný kontinent (Müller, 2001).

Článek tři zakládající listiny stanovuje následující cíle AU:

1) dosáhnout většţí jednoty a solidarity mezi africkými zeměmi a národy v Africe

2) hájit svrchovanost, územní celistvost a nezávislost členských států

3) urychlit politickou a socio-ekonomickou integraci kontinentu

4) podporovat a hájit společné postoje k otázkám, které jsou předmětem zájmu kontinentu a jeho národů

5) podporovat mezinárodní spolupráci s přihlédnutím k Chartě OSN a Všeobecné deklaraci lidských práv

6) podporovat mír, bezpečnost a stabilitu kontinentu

7) podporovat demokratické principy a instituce, řádnou správu věcí veřejných

8) podporovat a chránit lidská práva a práva národů v souladu s Africkou chartou lidských práv, práv národů a dalších příslušných nástrojů v oblasti lidských práv

9) vytvořit nezbytné podmínky, které umoţní Africe hrát svou právoplatnou roli v globální ekonomice a v mezinárodních vztazích, spolupráce ve všech oblastech má vést ke zvyšování ţivotní úrovně afrických národů

10) koordinovat a harmonizovat politiky mezi stávajícími a budoucími regionálními hospodáŚskými spoleļenstvími pro postupné dosaģení cílŢ AU

11) prosazovat rozvoj kontinentu, podporovat výzkum ve vģech oblastech, zejména v oblasti vŊdy a techniky

12) spolupracovat s pŚísluģnými mezinárodními partnery na vymýcení nemocí a podporu dobrého zdraví na kontinentu (African Union, 2011).

AU funguje na základě těchto principŢ stanovených v ļlánku ļtyŚi zakládající listiny:

1) svrchovaná rovnost a vzájemná nezávislost mezi ļlenskými státy

2) dodrģování hranic existujících od dosaģení nezávislosti

3) úļast afrických národŢ na ļinnosti AU

4) vytvoŚení spoleļné obranné politiky na africkém kontinentu

5) mírové Śeģení konfliktŢ mezi ļlenskými státy AU prostŚednictvím vhodných prostŚedkŢ, o kterých rozhodne ShromáģdĚní

6) zákaz pouģití síly nebo hrozby pouģít sílu mezi ļlenskými státy

7) zákaz vmĚģování do vnitŚních záleģitostí kteréhokoliv ļlenského státu

8) AU má právo zasáhnout, pokud se ļlenský stát dopustí váleļného zloļinu, genocidy a zloļinu proti lidskosti; o intervenci rozhoduje ShromáģdĚní

9) mírové souģití ļlenských státŢ a jejich právo na ģivot v míru a bezpeļí

10) právo členských států požadovat zásah ze strany AU s cílem obnovit mír a bezpečnost

11) podpora sobědstačnosti v rámci AU

12) podpora rovnosti žen a mužů

13) dodržování demokratických zásad, lidských práv, právního státu a řádné správy věcí veřejných

14) podpora sociální spravedlnosti s cílem zajistit vyvážený hospodářský růst

15) úcta k posvátnosti lidského života, odsouzení a odmítnutí beztrestnosti a politické vraždy, teroristických činů a jiné podvratné činnosti

16) odsouzení a odmítnutí neústavní změny vlád (African Union, 2011).

Pokud si připomeneme principy předchozí organizace, zjistíme, že dokud platila charta OAJ, byla legitimita vůdců uznávána bez ohledu na to, jak jí bylo dosaženo a v mnohých případech se tak dělo nedemokratickými prostředky. AU nově zavedla podmínky pro udělování sankcí na státy, které by se neřídily politikami uskupení, anebo by neplatily stanovené příspěvky. S přijetím Zakládající listiny AU došlo ke zrušení zásady nevměšování se do vnitřních záležitostí států afrických zemí a AU si tak ponechala právo intervenovat v členských státech v závažných případech. V minulosti to možné nebylo, a z OAJ se tak v mnohých případech stala neakceschopná organizace (Jelínek, 2003: 52– 67).

4.3 Instituce

Institucionální rámec AU je tvořen velkým počtem úřadů, které jsou inspirovány obdobnými strukturami Evropské unie. Africká unie disponuje

institucemi pro hospodáŚskou, finanļní a lidskoprávní problematiku, funguje zde i Soud pro lidská práva (Rechner, 2006: 543ï 576).

4.3.1 Shromáģdļní hlav státŢ a pŚedsedŢ vlád

Nejvyģģím orgánem Africké unie je Shromáģdļní hlav státŢ a pŚedsedŢ vlád, které stanovuje hlavní priority a smļr organizace, vyhodnocuje plnļní jednotlivých úkolŢ vedoucí k socio-ekonomickému rozvoji, rozhoduje o intervenci do státŢ, stanovuje sankce za nedodrģování principŢ AU a za neplacení pŚíspļvkŢ, jmenuje pŚedsedu Komise a soudce Soudního dvora. Shromáģdļní je sloģeno z 53 pŚedstavitelŢ. Dvļ tŚetiny pŚedstavitelŢ musí být pŚítomny, aby jednání mohlo být akceschopné. Rozhoduje se na základļ konsenzu, ļi pomocí hlasovaní (Rechner, 2006: 543ï 576).

4.3.2 Výkonná rada

Jedním z nejdŢleģitļjģích orgánŢ je Výkonná rada, která má na starosti pŚípravu zasedání pro Shromáģdļní a projednávané otázky, skládá se z ministrŢ jmenovaných ļlenskými státy, spravuje politiky spoleļného zájmu a sleduje jejich dodrģování, podporuje spolupráci s dalģími organizacemi a partnery Afriky (Rechner, 2006: 543ï 576).

4.3.3 Komise

Dalģím dŢleģitým orgánem je Komise zastupující exekutivní funkci. Jde o druhý nejvýznamnļjģí orgán AU. Komise má dohromady 10 ļlenŢ, kdy kaģdá z pļti oblastí Afriky zvolí do Komise dva zástupce. Sídlo Komise Africké unie je v etiopské Addis Abbebļ. Komise je nezávislá na ļlenských státech a hájí zájmy celé Unie (Rechner, 2006: 543ï 576).

4.3.4 Panafrický parlament

Roku 2004 byl zŚízen Panafrický parlament, jeho nejvļtģí ambicí je vytvoŚit spoleļnou platformu pro zapojení spoleļnosti do diskuze o afrických

záležitostech. Jako sídlo instituce bylo zvoleno město Midrand, které leží v Jihoafrické republice. Každý z členských států je v Panafrickém parlamentu reprezentován pěti poslanci, mezi kterými musí mít zastoupení alespoň jedna žena. Zástupci do parlamentu nejsou voleni přímo jako v případě EU, jsou jmenováni národními parlamenty, které disponují i možností zástupce odvolat. První volební období, tedy od roku 2004 do roku 2009, plnil Panafrický parlament pouze poradní funkci. V roce 2009 byl podán podnět k přezkumu této funkce s tím, že by parlament měl dostat i legislativní pravomoc. V současné době se odehrává debata o podobě těchto rozšířených pravomocí (Navarro, 2010: 195– 214).

4.3.5 Rada míru a bezpečnosti

Novým orgánem zavedeným v roce 2002 je i Rada míru a bezpečnosti (PSC). Tato instituce není zmíněna v Chartě AU jako hlavní orgán organizace. Tento patnácti-členný politicko-bezpečnostní výbor spolupracuje s předsedou Komise AU a stará se o preventivní diplomacii. Rozhoduje o mírových misích, orgán doporučuje ozbrojené intervence a uděluje sankce státům, které narušují mír a bezpečnost. Instituce je velmi podobná Radě bezpečnosti OSN. Důležitý je systém včasného varování s centrálním velením a regionálním pozorováním. Monitorovací jednotky fungují na místní úrovni států, to silně zvyšuje význam instituce (Rechner, 2006: 543– 576), která jedná v souladu s logikou „*Responsibility to protect*“ (Odpovědnost chránit). Tím se dostáváme k roli Rady bezpečnosti OSN, která měla několikrát v minulých letech opačný názor na povolení intervence oproti PSC. Z tohoto důvodu vznikla v roce 2005 dohoda o vzájemném posílení spolupráce mezi institucemi. Zásah AU není v současné době podmíněn souhlasem Rady bezpečnosti OSN. Vlastní rozhodovací struktura PSC umožňuje větší možnosti pro účinné řešení konfliktů v členských státech AU (Omorogbe, 2012: 141– 163).

4.4 Postoj institucí AU k situaci v Libyi

Nyní si uveďme velmi paradoxní případ krize v Libyi, v jejím čele byl v té době Muammar Kadáffí a která začala v únoru 2011. Kadáffí hrál po celá léta důležitou roli v boji proti kolonialismu, apartheidu a zasloužil se o založení AU. Libye navíc disponovala množstvím financí a AU štědře podporovala, země patřila mezi přední nejvýznamnějších finančních dárců. Nicméně v únoru 2011 začaly v Libyi pokojné protesty proti vládě a rychle se přiostřily, po týdnu libyjské bezpečnostní síly zahájily palbu na neozbrojené demonstranty. 21. února už začal Kadáffí bombardovat demonstranty bojovými letouny. Krize byla součástí arabského jara. Ztráty na životech byly obrovské a mezinárodní společenství rychle zasáhlo. 26. února vydala Rada bezpečnosti OSN rezoluci a označila libyjskou vládu odpovědnou za ochranu svých obyvatel, Liga arabských států pozastavila Libyi účast na svých zasedáních, svá opatření přijala i EU. Reakce AU však byla mnohem mírnější, organizace „pouze" odsoudila nadměrné použití síly proti civilistům a vyzvala stát k ukončení násilí a represí. PSC zastavila udělené sankce a odmítla veškeré vnější vojenské akce na Libyi. Situace eskalovala do takové míry, že AU začala obviňovat mezinárodní instituce z nepřiměřených zásahů a z toho, že nepomáhají urychlovat zlepšení situace v zemi. AU použila oblíbené řešení konfliktů stejně jako v Keni a Zimbabwe, a to dohodu o rozdělení moci ve státě. PSC poskytl usnadnění přístupu humanitární pomoci a snažil se sjednat jednání mezi vládou a opoziční přechodnou národní radou (TNC), ale PSC nepožadovala odchod Kadáffího a jeho příznivců z vlády a požadovala pouze dohodu a politické přiměření, i přes rozsáhlé masakry a ztráty na životech, které byly odsouzené Soudem pro lidská práva v Africe. V srpnu uznala řada institucí TNC za legitimní vládu, AU však ne. I přes své rozsáhlé pravomoci, AU v této libyjské krizi selhala a podkopala si tím svou těžce nabytou důvěryhodnost pro řešení krizových situací do budoucna (Omorogbe, 2012: 141– 163).

4.5 Shrnutí Africké unie

Po neúspěchu s Organizací africké jednoty přišla Africká unie se svou vizí integrované Afriky, která se těší míru a prosperitě a zároveň představuje významného hráče na globálním poli. Dílčími milníky organizace bylo schválení programu NEPAD a vytvoření patnáctičlenné Mírové a bezpečnostní rady AU.

Po vzniku AU došlo na africkém kontinentu k výstavbě prostorových iniciativ (SDI) a rozvojových koridorů (DC), a to především v prostoru jižní Afriky. Tyto projekty vznikaly jako důsledek subregionální spolupráce, která své integrační snahy vymezovala funkcionálně a ne geograficky, což byla protiváha klasickým panregionálním a regionálním uskupením. Projekty se soustřeďují na nevyužité ekonomické možnosti, které stavba SDI nebo DC nastartuje. Realizace těchto projektů není motivována pouze budováním jednoty, ale hlavně ekonomickým ziskem, díky kterému jsou odpovědní představitelé ochotni jednat strategicky a racionálně. V rámci subregionální spolupráce se také objevují noví iniciátoři a aktéři těchto projektů, kterými jsou subjekty z nestátní sféry (soukromí investoři, nevládní organizace, obča né) (Waisová, 2009: 327–330). Mezi nejúspěšnější projekty tohoto typu patří rozvojový koridor Maputo, který v Mosambiku spojuje přístav Maputo s vnitrozemskou provincií v JAR. Úspěch tohoto projektu vyvolal zájem o podobný typ spolupráce v celé Africe. Realizace těchto projektů se následně stala tak populární, že se Africká unie rozhodla začlenit jejich výstavbu do svých ekonomických plánů a strategií, kterými se snaží podnítit ekonomický růst a spolupráci v jednotlivých částech Afriky. Výstavba SDI a DC se ukazuje jako prospěšná, otázkou však zůstává, jak může pomoci v oblastech, kde není žádný ekonomický potenciál nebo obča nská společnost nejeví nejmenší zájem iniciovat takovéto projekty (Bowland – Otto, 2012).

Rovnĺg v pŚístupu ke konfliktŢm uļinila AU pokrok, na rozdíl od OAJ má nyní k dispozici Mírovou a bezpeļnostní radu AU, která má prostŚedky k tomu, aby mohla rychle zasáhnout, pokud vznikne konflikt. Z Ustavující listiny AU má unie rovnĺg moġnost intervenovat v ļlenském státu, coġ bylo pro OAJ nepŚedstavitelné. ZpŢsob, kterým unie tuto moġnost vyuġívá, je po zkuġenostech z Libye ponĺkud diskutabilní (Hendrickson eds., 2013: 2ï 3). Poļet ļlenŢ nemusí být pro Africkou unii vġdycky výhodný, na jednu stranu jí sice na mezinárodním poli propŢjļuje velký mandát, avġak v mnoha pŚípadech je témĺŚnemoġné, aby mĺlo v podstatných otázkách 54 státŢ jednotný názor.

Africká unie se potýká se stejným problémem jako její pŚedchŢdkynĺ OAJ, kterým je nedostatek financí. PoŚád existuje mnoho státŢ, které nejsou schopny nebo nechtĺjí platit ļlenské poplatky, unie se proto snaġila získat alternativní zdroje pomocí speciálních daní a cel, avġak zatím nejde o úspĺġné hledání. AU rovnĺg nebyla schopná najít úļinnou cestu, kterou by odstranila nedemokraticky dosazené hlavy státŢ napŚíklad v Súdánu ļi Zimbabwe, stejnĺ jako OAJ tedy pŚihlíġí na poruġování lidských práv na africkém kontinentu (Makinda ï Okumu, 2008: 91)

5 AFRICKÉ HOSPODÁŘSKÉ SPOLEČENSTVÍ A NOVÉ PARTNERSTVÍ PRO ROZVOJ AFRIKY

Africké země vkládaly do své nezávislosti velká očekávání. Mnoho Afričanů si od dekolonizace slibovalo, že přinese rychlé zlepšení zdejších problémů. Očekávali nárůst příjmů a zlepšení prosperity afrického lidu (Ndulo, 1993: 101–118). V letech, které následovaly krátce po získání nezávislosti, většina států úspěšně rozvinula svoji základní infrastrukturu a zlepšila sociální služby. Po počáteční fázi růstu však většinu ekonomik čekalo zpomalení, které bylo následované poklesem hospodářství (World Bank, 1989: 1). Africké hospodářské společenství (AEC) je organizace, která těsně spolupracuje s Africkou unií. Vytváří vhodné předpoklady pro vzájemnou hospodářskou výměnu napříč africkými státy. Nové partnerství pro rozvoj Afriky (NEPAD) řeší kritické problémy související s chudobou, marginalizací a rozvojem Afriky v 21. století.

5.1 Historie AEC

Při bližším prozkoumání historie zjistíme, že již v 70. letech byly podporovány různé pokusy o rozvíjení ekonomické spolupráce pod záštitou OAJ a Hospodářské komise OSN pro Afriku (ECA). Roku 1970 ministerská konference ECA přijala rezoluci s názvem Rozvojová strategie pro Afriku. O tři roky později následovalo na summitu OAJ přijetí Africké deklarace o spolupráci, rozvoji a ekonomické samostatnosti. Roku 1976 v prosinci přijala rada ministrů OAJ tzv. Kinshaskou deklaraci o postupném založení Afrického hospodářského společenství (Adamcová – Gombala, 2001: 50). Rok 1991 byl historickým předělem ve snaze o hospodářskou integraci v Africe. V tehdejším hlavním městě Nigérie, Abuji, došlo k podpisu smlouvy o vytvoření Afrického hospodářského společenství. Tato smlouva byla podepsána na základě Akčního plánu z Lagosu (podepsán v roce 1980), který byl vůbec prvním vážnějším krokem k větší ekonomické integraci, ale také v boji s chudobou a s

jinými velkými neduhy afrického kontinentu. V roce 1994 se smlouva o vytvoření Afrického hospodářského společenství dokončila své ratifikace, čímž vstoupila v platnost (Ndulo, 1993: 101–118). Celá realizace tohoto projektu byla rozplánována do šesti navazujících etap. Implementace těchto jednotlivých částí má trvat do konce roku 2028. Pro úspěch celého projektu je zásadní, aby jeho základem byly dobře fungující regionální hospodářská uskupení (REC) která vytvoří jednotlivé zóny volného obchodu, ty se budou později hlouběji integrovat (Adamcová – Gombala, 2001: 50–51). Hospodářskými uskupeními, která mají tvořit základ Afrického hospodářského společenství, jsou: Společenství sahelsko-saharských států (CEN-SAD), Společný trh pro východní a jižní Afriku (COMESA), Hospodářské společenství středoafrických států (ECCAS), Hospodářské společenství západoafrických států (ECOWAS, Mezivládní úřad pro rozvoj (IGAD), Jihoafrické rozvojové společenství (SADC) a Unie arabského Maghribu (UMA) (Pan-African Perspective, 2014).

Smlouva, která byla podepsána v nigerijské Abuji, je rozdělena do šesti etap, celková implementace byla naplánována na 34 let.

Jednotlivé fáze integrace jsou:

- Upevnění již existujících regionálních hospodářských sdružení a vytvoření nových v oblastech, kde je to potřeba (fáze je naplánovaná na 5 let)

- Stabilizace celních a necelních překážek obchodu. Rovněž postupná integrace především v oblastech obchodu, zemědělství, průmyslu a komunikace. Harmonizace činností regionálních svazků (fáze je naplánovaná na 8 let)

- Vytvoření zón volného obchodu, stejně tak celní unie v každém regionálním sdružení (fáze je naplánovaná na 10 let)

Å Koordinace a harmonizace celních a necelních pŚekáġek v obchodním styku mezi jednotlivými regionálními sdruġeními (fáze je naplánovaná na 2 roky)

Å Vznik spoleļ ného afrického trhu a spoleļ né politiky (fáze je naplánovaná na 4 roky)

Å Integrace ve vġech sektorech, zaloġení Africké ústŚední banky, vznik hospodáŚské a mŊnové unie, doprovázený jednotnou mŊnou. Vznik Panafrického parlamentu a uskuteļ nŊní prvních voleb (fáze je naplánovaná na 5 let) (Pan-African Perspective, 2014).

Plány byly skuteļ nŊ odváġnŊ, nicménŊ jejich praktická realizace se ukázala být vcelku náročļ ná. PŢvodní plán se od zaļ átku nedaŚ plnit. Jiġ první fázi této smlouvy, tedy posílení stávajících regionálních ekonomických sdruġení a vytvoŚení nových v oblastech, kde je to potŚebné, se nepodaŚlo s úspŊchem dokonļ it. Tato fáze mŊla být kompletní nejpozdŊji do konce roku 1999. AEC se vġak nepodaŚlo navázat vztahy se Svazem arabského Maghribu, který je zároveŔ hlavním regionálním ekonomickým sdruġením na severu Afriky. KvŢli tomu se tedy AEC nedaŚ plnit zadaný harmonogram (Pan-African Perspective, 2014).

Mezi základní cíle AEC patŚ podpora ekonomického, sociálního a kulturního rozvoje a integrace afrických ekonomik za úļ elem vyġġí ekonomické samostatnosti a vnitŚního rŢstu. Dále by mŊly být mobilizovány a vyuġity lidské a materiální zdroje Afriky k dosaġení rozvoje bez cizí pomoci. V dokumentu je formulována koordinace a harmonizace politiky subregionálních ekonomických spoleļ enství a mŊlo by docházet k podpoŚe spolupráce ve vġech oborech a oblastech kvŢli zvýġení ġivotní úrovnŊ obyvatel Afriky. Úļ elem je dosaġení ekonomické stability, vytvoŚení pŚznivých vztahŢ mezi ļ lenskými zemŊmi (Adamcová ï Gombala, 2001: 50ï 51).

Africké státy, které podepsaly smlouvu o zaloďení AEC, se v dokumentu také zavázaly přistoupit k vytvoření podmínek, díky kterým bude umoďněn volný pohyb osob. Toho má být docíleno pomocí bilaterálních smluv, jeď mezi sebou uzavřou zúčastněné státy. V afrických státech často nastávají pro jejich obyvatele nepříjemné podmínky, například politická, sociální či ekonomická situace, která snadno přeroste v ozbrojený konflikt. Kvůli těmto faktorům migrují v Africe miliony lidí, jejichď problémy chtějí státy řešit (Treaty Establishing the African Economic Community, 1991).

5.2 Vztah AEC k Africké unii

Zakládající akt Africké unie má výrazně pozitivní vliv na rychlost africké integrace, předpokládá totiď rychlejší vznik institucí, které byly AEC naplánovány ať do závěrečné etapy integrace, k níď by mělo dojít po roce 2023. V současné době tedy Africká unie a Africké hospodářské společenství fungují v jakési formě koexistence, jelikož se některé jejich agendy překrývají či doplňují (Jelínek, 2003: 52–67). Africká unie začala se zřizováním institucí, které byly naplánovány v AEC, avšak jejich realizace byla plánovaná ať na mnohem pozdější dobu. Jedná se především o následující instituce: Panafrický parlament, Africká centrální banka, Africký měnový fond, Africká investiční banka.

Zaloďení panafrického parlamentu oďetřuje Charta Africké unie, která se přitom odvolává na Protokol ke smlouvě o zaloďení AEC. V protokolu je určeno složení, rozdělení pravomocí a také způsob, jakým bude rozhodovat tento orgán, ve kterém jsou zastoupeny všechny africké národy. Mezi hlavní úkoly tohoto orgánu patří provádění politiky a dosahování cílů organizací AU a AEC, dále prosazování demokratických hodnot a principů, podpora transparentní veřejné správy, ale rovněď i usnadnění spolupráce mezi jednotlivými regionálními ekonomickými sdruďeními (African Union, 2001). Africká centrální banka, Africký měnový fond a Africká investiční banka jsou

finanční instituce, jejichž vznikem se zabývalo již AEC, jejich realizaci však chce uspíšit Africká unie.

Africká centrální banka zatím ještě nebyla plně zřízena. Jejím cílem bude utvořit na základně společné měnové politiky jednotnou africkou měnu, stejně tak zrušení devizových omezení, které brání v rozvoji mezinárodního obchodu (African Union, 2014).

Cílem Afrického měnového fondu bude boj s omezeními mezinárodního obchodu, vzájemná koordinace měnových politik mezi členskými státy a také podpora vzájemné spolupráce lokálních měnových orgánů (African Union, 2014).

Africká investiční banka je zatím jedinou finanční institucí, která již byla plně zřízena. Byla založena Shromážděním hlav států Africké unie. Jejím hlavním úkolem je zajistit financování veřejných a soukromých projektů, které napomáhají k rozvoji regionální hospodářské integrace. Také pomáhá financovat projekty zaměřené na modernizaci venkova (African Union, 2014).

5.3 Historie NEPAD

Program Nové partnerství pro africký rozvoj, neboli zkráceně NEPAD, byl spuštěn v roce 2001. Iniciátorem celého programu byl tehdejší prezident Jihoafrické republiky Thabo Mbeki. Tento muž chtěl především dosáhnout hospodářského, sociálního a také zemědělského rozvoje, kterým by zvýšil konkurenceschopnost a snížil chudobu afrických zemí (Hulec, 2010: 294). Projednávané otázky NEPAD tvoří tzv. rozvojové cíle tisíciletí, to je například snížení osob žijící v extrémní chudobě na polovinu, zajištění školní docházky pro všechny děti, snížení kojenecké úmrtnosti o dvě třetiny a snížení mateřské úmrtnosti o tři čtvrtiny, a to vše do roku 2015 (Jelínek, 2003: 52– 67).

NEPAD spojil dva tehdejší programy hospodářské pomoci a rozvoje Afriky – plán Omega a Millennium Partnership for the African Recovery

programme. Na plnění tohoto programu dohlíží Africká unie, která tento program podporuje a pravidelně vyhodnocuje. Program NEPAD prostřednictvím Africké unie vyzdvihuje význam regionálních hospodářských uskupení a jejich integrace pro atraktivitu těchto oblastí jako cílových destinací zahraničního kapitálu. Program NEPAD byl spuštěn právě kvůli touze po snížení rozdílu mezi rozvojem v Africe a zbytkem světa, rovněž má za cíl zvýšit roli Afriky ve světě. Africké státy zapojené do programu byly přesvědčeny, že jsou povinny vypořádat se s chudobou a směřovat své země k růstu, proto své úsilí svedly do projektu transformace Organizace africké jednoty a programu NEPAD (Edoho, 2011: 103–124). Za klíčový předpoklad pro rozvoj Afriky považuje NEPAD zlepšení přístupu na trhy vyspělých zemí a diverzifikaci africké ekonomiky s pomocí přímých zahraničních investic, předpokladem těchto investic je zlepšení kvality státních struktur a vlastnických práv, vybudování infrastruktury, rozvoj regionální integrace a zajištění bezpečnosti a míru na kontinentu. Součinnost ze strany mezinárodního společenství je pro realizaci programu NEPAD nezbytná do té doby, než začne investovat Africe jako demokratickému kontinentu důvěřovat (Jelínek, 2004).

Do programu NEPAD byly zpočátku vkládány velké naděje, hlavně neafrické země byly v jeho hodnocení optimistické. Mezi státy Afriky však panovaly smíšené názory. Představitelé jednotlivých zemí se obávali, aby ekonomicky nejsilnější státy nezneužily svého dominantního postavení a neobohacovaly se na úkor slabších států. V prvních letech fungování programu NEPAD se ukázalo, že jeho cíle jsou částečně nedosažitelné a na jejich splnění bude potřeba mnohem více finančních prostředků. Díky správné propagaci a komunikaci získaly africké státy v prvních pěti letech po založení na základě Akčního plánu pro Afriku o polovinu více finanční pomoci ze strany Evropské unie a USA (Barber, 2005: 1079–1096).

5.4 Profil a cíle programu NEPAD

Program Nové partnerství pro africký rozvoj je hospodářským programem, který podporuje rozvoj afrického kontinentu. Mezi hlavní cíle programu patří zvýšení atraktivity afrických zemí pro zahraniční investory, čímž chce dosáhnout ke zlepšení situace v těchto zemích. Dále se program snaží zvýšit podíl afrických zemí na mezinárodním obchodu, podporuje princip trvale udržitelného hospodářského růstu atd. Program NEPAD je prvním komplexním přístupem k problémům afrických států, který vypracovaly vlády afrických států a který má plnou podporu zahraničních partnerů. Už v roce 2002 Valné shromáždění OSN požádalo všechna svá oddělení a agentury, aby své africké aktivity koordinovaly a diskutovaly s potřebami programu NEPAD. Zakládajícími členy programu NEPAD jsou: Jihoafrická republika, Nigérie, Alžírsko, Egypt a Senegal. Dokument NEPAD byl ratifikován členy Africké unie v roce 2002. V současnosti je program NEPAD považován za rozvojový plán pro Afriku všemi západními zeměmi, stejně tak většinou mezinárodních organizací a institucí (NEPAD, 2014).

Od roku 2001, kdy došlo k jeho vzniku, program NEPAD spustil a dosáhl mnoha zajímavých výsledků. Součástí plánu je propojení afrických států pomocí optického kabelu, který by těmto zemím zajistil kvalitní přístup k internetu a ostatním telekomunikačním službám. V současnosti jsou pro tento systém budována technická zařízení. NEPAD také spustil program elektronického školství. Jeho prostřednictvím chce docílit zvýšení kvality výuky v afrických školách pomocí informačních technologií. Tento program dodal v pilotním provozu do více než 80 škol v šestnácti zemích počítačové učebny. NEPAD dostal finanční podporu od Španělska na zajištění silnějšího postavení žen. S touto pomocí byl založen NEPAD Španělský fond pro posílení postavení žen, který se snaží zlepšit kvalifikaci žen a jejich ekonomické uplatnění. Tento fond zatím rozdělil více než 8,5 milionů dolarů mezi 46 projektů ve 23 různých zemích. Projekty, které již skončily, přinesly zvýšení

pŚijmŢ pro zainteresované ģeny, rovnŋģ jejich zlepġenou konkurenceschopnost. Fond nedávno uvolnil necelé 3 miliony dolarŢ pro vytvoŚení obchodního inkubátoru pro africké podnikatelky z východní, jiģní a západní Afriky (Africa Renewal, 2011). Afrika potŚebuje rozsáhlé zmŋny ve svém systému zemŋdŋlství pro lepġí potravinové zajiġtŋní. NEPAD proto vytvoŚil program pro podporu rozvoje v zemŋdŋlství (CAADP), který se snaģí tyto zmŋny prosadit. Tento program se snaģí zlepġit ekonomický stav státŢ prostŚednictvím zvýġených investic. Hlavním cílem CAADP je investování 10 % národních rozpoļtŢ do zemŋdŋlství. Údaje z kvŋtna roku 2011 Śikají, ģe do této doby podepsalo CAADP smlouvu a integrovalo ji do svých národních zemŋdŋlských strategií uģ 26 státŢ. NEPAD také podporuje rŢzné dalġí iniciativy, napŚiklad pomáhá Śidit reformy v oblasti rybáŚství (Ibrahim, 2011). Na summitu Africké unie v roce 2010, která se konala v hlavním mŋstŋ Ugandy, Kampale, byla dohodnutá podoba strategie pro rozvoj infrastruktury v Africe (PIDA). Tato strategie vytváŚí vhodné pŚedpoklady pro vybudování kvalitní lokální i pŚeshraniļní infrastruktury pro transport, pŚenos energií, vody, ale i spojení pro informaļní a telekomunikaļní technologie. PIDA bude koordinovat politiku a investice v tŋchto oblastech mezi lety 2011 a 2030. Hlavní ļásti rozpoļtu PIDA, který se odhaduje na deset milionŢ dolarŢ, tvoŚí finance od Evropské unie, Islámské rozvojové banky a NEPAD (Europa, 2007). Plán farmaceutické výroby pro Afriku, pŚijatý summitem Africké unie v roce 2007, míŚí ke zvýġení lokální produkce lékŢ a medicínských potŚeb, které jsou v tuto dobu v obrovském podílu produkovány zahraniļními farmaceutickými spoleļnostmi. Plán podporuje jednotlivé africké zemŋ ve vytváŚení strategií pro podporu vlastních farmaceutických spoleļností (Africa Renewal, 2011).

5.5 InvestoŚí programu a jeho úspŋchy

Velice záhy po spuġtŋní programu NEPAD se ukázalo, ģe celý projekt nebude moģné finanļnŋ zajistit pouze pomocí afrických zemí, jak tomu bylo od

60. let. Na řadu tedy musely přijít zahraniční prostředky. Mezi významné investory tohoto projekty se zařadily mezinárodní organizace jako Světová banka, Evropská unie, Mezinárodní měnový fond. Projekt NEPAD rovněž těsně spolupracuje s G8 a OECD.

Pokud se však podíváme na dostupná data, zjistíme, že africký ekonomický růst v dekádě, kdy byl představen projekt NEPAD, tedy v letech 2000 až 2009, byl mnohem vyšší než ekonomický růst v dekádě před představením projektu NEPAD. Roční průměr vzrostl z 2,7 % mezi léty 1990 až 1999 na 5 % za období 2000 až 2009. Růst na hlavu skočil z 0 % na 2,6 % za stejné období. Je však důležité poznamenat, že žádné z těchto zlepšení v ekonomických statistikách nemělo výrazný dopad ani na zaměstnanost, ani na snížení chudoby. Jednou z hlavních věcí, kterou by se měli představitelé Africké unie ohledně programu NEPAD zabývat, je, jak zajistit, aby zlepšování ekonomické situace bylo částečně doprovázeno jevy, jakými jsou tvorba pracovních míst a redukce chudoby. Projekt NEPAD zaznamenal úspěchy také v oblasti zemědělství. Skrze svůj program CAADP pomalu vytváří podmínky pro vyšší zemědělskou produktivitu a výnosy v Africe. Díky CAADP dávají africké státy větší pozor na to, co se děje v jejich zemědělství. 8 zemí již dosáhlo na požadovanou hranici 10 % rozpočtu odvádějících do zemědělství, dalších 6 států se dostalo na domluvenou hranici 6 % meziročního růstu zemědělských výnosů. NEPAD zároveň učinil pokrok v budování infrastruktury napříč africkými regiony, což je pro další rozvoj zemědělství zásadní oblast. Dalším úspěchem projektu NEPAD je to, že dostal Afriku na mezinárodní scénu a také sjednotil mezinárodní podporu pro africký region. Spuštění Akčního plánu pro Afriku v roce 2002, který byl vypracován organizací G8, se uskutečnilo jako důsledek adopce programu NEPAD. Akční plán pro Afriku byl vytvořen k zajištění podpory implementace projektu NEPAD. Od roku 2002 byl zaznamenán strmý nárůst rozvojové pomoci pro africké státy. Celková finanční pomoc vzrostla z 21,4 miliardy dolarů v roce 2002 na 47,9 bilionů dolarů v roce 2010. Navzdory výši této částky je stávající úroveň rozvojové podpory stále

pod úrovní závazků pro místní region. Přijetí NEPAD bylo rovněž klíčovým faktorem, který přiměl lídry G8 k tomu, aby přijali zástupce afrických zemí na jednáních G8 a posléze G20 (Ibrahim, 2011).

Navzdory všem dosaženým úspěchům a pokroku, který byl dosažen na cestě k implementaci návrhů projektu NEPAD, se stává čím dál jasnější, že africké země jsou ještě velmi vzdálené tomu, aby dosáhly splnění svých hlavních cílů, kterými jsou vymýcení chudoby, zajištění trvale udržitelného růstu pro africké země a další. K dalšímu urychlení vývoje je zapotřebí vyšších lidských a finančních prostředků pro projekt NEPAD, kvalitnější infrastruktura atd. (UNECA, 2007).

6 POROVNÁNÍ JEDNOTLIVÝCH USKUPENÍ

6.1 Zásadní myšlenky panafrikanismu

Původní představy o podobě panafrické spolupráce se poprvé objevily v 19. století, panafrikanismus se pak rozšířil především na konci 50. let minulého století, kdy se stal hlavní ideologií afrických elit. Hlavní premisou ideologie byla myšlenka, že mají Afričané mezi sebou duchovní vazbu. V minulosti společně trpěli nesvobodou a špatnou životní úrovní, a proto musí jednotně směřovat k nové světlé budoucnosti. Základní myšlenky panafrikanismu mohou být shrnuty do následujících principů:

- jednotný pohled na africkou historii jako na období, kdy docházelo k útlaku původních obyvatel
- důvěra v demokracii
- podpora myšlenky spojení jednotlivých afrických států v rámci dosažení většího významu Afriky na mezinárodním poli
- víra v rasovou rovnoprávnost a ideály rovnosti
- odmítnutí imperialismu a neokolonialismu (Murithi, 2005: 23).

Přestože panovala shoda nad cíli panafrikanismu, nedařilo se najít dohodu nad způsobem, kterým budou tyto cíle dosaženy. Utvořily se 2 skupiny, Casablanská a Monrovijská. Ta první prosazovala utvoření tzv. Spojených států afrických, kdy měla být státní suverenita převedena na nadnárodní úroveň. Zatímco Monrovijská skupina podporovala méně radikální přístup, který zahrnoval podporu regionální ekonomické spolupráce a gradualistický přístup k budování africké jednoty. Casablanská skupina nakonec přehodnotila svůj radikální postoj a přiklonila se k vizi gradualistického postupu (Makinda ï Okumu, 2008: 21).

V roce 1963 vtisklo myšlenkám panafrikanismu jasnou institucionální podobu založení OAJ. Panafrikanismus mělo v této době politické cíle. Státy prostřednictvím svých představitelů slíbily hodnoty panafrikanismu naplňovat, v praxi se ukázalo, že principy, na kterých OAJ stojí, tomu zabraňují. Důvodem byl Chartou předepsaný respekt k územní integritě členských zemí a jejich stávajícím hranicím. Jakékoliv aktivity, kterými by OAJ vytvářela tlak na redefinici státních hranic, nešly prakticky zrealizovat. Důvodem byli i silní státníci a velké osobnosti v čele státu, kterým se podoba Charty OAJ často hodila, a mnohé ji příliš nechtěli. Státy, které v Africe vznikaly, tak vyhlásily nezávislost na svých kolonizátorech, ale soucasně přijaly jimi vytvořené státní hranice, které nijak nerespektovaly původní kmenová území či celistvost etnických uskupení (Murithi, 2005: 21; African Union, 1963).

Postupem času přestal být panafrikanismus chápán jako snaha o osvobození obyvatel a dekolonizaci Afriky, jehož cílem je napravit pozůstatky z dob kolonialismu, a tím dojít k celkovému sjednocení Afriky. Začal být přijímán jako hnutí, které bojuje za rovné příležitosti a snaží se zlepšit podmínky afrických obyvatel, podporuje rozvoj jejich schopností a dovedností. Dříve nadřazeně přijímané panafrické projekty začaly být nahrazovány spoluprací na regionální úrovni. Regionální snahy představovaly střídmější alternativu, kdy se místo podpory celokontinentálním sjednocujícím projektům soustředily na lokální aktivity, které napomáhaly regionálními rozvoji. Neblahým rysem vzniku těchto regionálních organizací byl fakt, že mnoho států bylo členem více než jedné z těchto regionálních organizací, což negativně ovlivňovalo efektivitu jejich výkonu. Členské státy se potýkaly s mnoha problémy, mezi které patřila neschopnost přispívat členskými poplatky do všech organizací, kterých byly členem, proto největším vlivem disponovaly silné ekonomiky (Costea ï Van Langenhove, 2007: 2; Khadiagala, 2008: 1ï 3). Po těchto zkušenostech se panafrické integrační snahy soustředily na redukci počtu regionálních sdružení, které však byly vytrvale narušovány některými zeměmi. V návaznosti na ukončení činnosti některých sdružení

státy ihned zakládaly nová uskupení, která nakonec z regionální formy spolupráce vytvořila nepřehlednou strukturu polofunkčních celků. Panafrikanismus se tak na přelomu 80. a 90. let 20. století změnil z politického hnutí usilujícího o osvobození Afriky na integraci s ekonomickými i politickými cíli.

V 90. letech přišel na řadu plán vytvořit Africké ekonomické společenství (AEC), které mělo stát na základech osmi regionálních uskupení. Toto společenství mělo představovat ekonomické sjednocení celé Afriky, myšlenky panafrikanismu se zde tedy prosadily pomocí vize ekonomické spolupráce, která zajistí rozvoj celému kontinentu. Jde o velice ambiciózní projekt, k jehož úspěšné realizaci je potřeba překonat mnoho obtížných překážek. Veškeré snahy jsou zatím soustředěny na budování struktur regionálních uskupení, což je stále brzká fáze projektu. AEC představuje pokus o shora řízený regionalismus a ekonomickou integraci, který povede k udržitelnému rozvoji Afriky, jde tedy o kompromis mezi regionalismem a integrací na kontinentální úrovni. Tento systém později začala podporovat Africká unie (Adamcová – Gombala, 2001: 50– 51; African Union Commission, 2013).

Vznik Africké unie představoval pro africký kontinent významnou událost, stejně jako velká očekávání. Oproti OAJ se AU podařilo dosáhnout několika významných pokroků. Africká unie nyní disponuje Radou míru a bezpečnosti s orgány, které unii zajišťují možnost rychlého zásahu při vzniku konfliktu. Již od svého vzniku aktivně spolupracuje s regionálními sdruženími, čímž kombinuje regionalistický přístup a snahy o kontinentální integraci. AU rovněž dohlíží na plnění hospodářského programu NEPAD, který se snaží přilákat zahraniční investice a zlepšit ekonomické a politické podmínky v zemích Afriky. Program reflektuje i nutnost zlepšení sociálních podmínek afrického obyvatelstva a především počítá s participací vnějších aktérů, především mezinárodních finančních aktérů jako Světová banka, Mezinárodní

mĎnový fond. PrávĎ tyto aktivity pŘedstavují posun od integraţních snah, ve kterých mají hlavní slovo jednotlivé státy, k integraţním projektŢm, na kterých se podílí nestátní aktéŘi, silné ekonomiky a aktivní obţanská spoleţnost, coţ do této doby neplatilo. Finanţní instituce AU se mají pozdĎji stát pilíŘi pro vybudování celoafrické mĎnové unie. AU má stejnĎ jako OAJ problémy s poddimenzovaným rozpoţtem, protoţe nĎkteŘí její ţlenové nejsou schopni platit ţlenské pŘíspĎvky, ke kterým se zavázali. StejnĎ jako OAJ se AU rovnĎţ nedokázala zbavit nedemokraticky zvolených hlav státŢ v zemích jako Súdán, Zimbabwe atd., kde kvŢli tomu i nadále dochází k porušování lidských práv. PrávĎ neschopnost OAJ Řešit tento typ problémŢ byla tehdy jedním z dŢvodŢ jejího zániku (Khadiagala, 2008: 6; DFA, 2004). Vznik Africké unie a programu NEPAD na zaţátku 21. století bývá oznaţován jako návrat k myšlenkám panafrikanismu, ovšem akceptování této teze by vyţadovalo redefinici samotného pojmu panafrikanismus, protoţe z pŢvodních principŢ uţ zŢstal pouze jediný, kterým je sjednocení Afriky, nicménĎ není jasné, jak by tento koneţný stav mĎl vypadat a jakými prostŘedky k nĎmu dojít.

6.2 Budoucnost panafrikanismu

I pŘes neúspĎch OAJ a pomalé plnĎní cílŢ AU a NEPAD je nutné ocenit, ţe panafrikanismus nebyl zatracen, ale naopak snahy o sjednocení Afriky a její ekonomický rozvoj pokraţují. V poslední dobĎ jsou tyto snahy ztĎlesnĎny do podoby prostorových iniciativ a rozvojových koridorŢ, k jejichţ výstavbĎ dochází za pomoci politické a hospodáŘské souţinnosti participujících státŢ (Rogerson, 2001: 328).

Diskutabilním bodem zŢstává, zda lze panafrické integrace, které lze vyţíst z plánŢ AEC, NEPAD nebo AU, dosáhnout pomocí projektŢ regionální spolupráce, které prvotnĎ nesledují ideu celoafrické jednoty, ale politická reprezentace jejich plnĎní prosazuje pŘedevšším s vidinou ekonomického zisku. Tento posun v myšlenkách panafrikanismu je patrný, zatímco na poţátku

integraţních snah v 60. letech byli iniciátory celoafrických snah o spolupráci státníci a jejich vize o jednotném kontinentu, od 90. let má být africké prosperity dosahováno především pomocí menších regionálních organizací, které realizují projekty lokálního významu, přičemž sledují především ekonomický profit (Costea – Van Langenhove, 2007: 7– 10).

V posledních letech se ukazuje, že by tato cesta prolínání panafrikanismu a regionalismu mohla být správná a časem vést k celkové integraci, protože tyto formy spolupráce se jednotlivým státům ekonomicky vyplácejí. V práci uvádíme, že integraţní snahy, které byly podporovány shora – tedy státy nebo velkými regionálními organizacemi, trpěly podstatnými nedostatky, a proto nepřinesly očekávané výsledky. K rozvoji afrického kontinentu je tedy nutné soustředit se na integraţní projekty na nižší úrovni, které budou mít kromě národního a regionálního i kontinentální význam (Söderbaum – Taylor, 2008: 14– 15).

7 ZÁVĚR

Cílem této práce bylo zachytit panafrické myšlenky projevující se v integraci Afriky z období dekolonizace a od počátku 90. let, kdy dochází k znovu obrození těchto panafrických myšlenek. Výzkumná otázka se týkala srovnání rozdílů těchto dvou etap panafrikanismu.

Na počátku afrických integračních snah, v 60. letech, byly cíle integračních uskupení vesměs politické, přičemž uskupení se snažila především o ustanovení nových států a vyrovnání se s kolonizační minulostí. V tomto období byly vedoucími osobnostmi těchto snah především hlavy států a další významné osobnosti. Naopak od 90. let minulého století se iniciátory těchto projektů stávají různé nestátní organizace, lokální uskupení a občanská společnost. Změnily se i cíle, které chtějí uskupení dosáhnout a začaly přecházet z politické především do ekonomické oblasti. V posledních letech přináší úspěch i menší a lokální projekty, které mají potenciál hospodářsky pozvednout danou oblast. Africké plány na vybudování silného a jednotného kontinentu nejdou plnit tak rychle, jak si mnozí představovali.

Na úvod jsem se zabývala historickým kontextem, který je důležitý pro objasnění událostí vedoucích k panafrickým integračním procesům. Afrika byla vždy kontinentem bohatým na vzácné komodity, suroviny, a proto se dostala do hledáčku významných mocností. Evropské pronikání probíhalo celé 19. století. Před začátkem první světové války byla Afrika rozparcelována a ekonomický prospěch připadal kolonizátorům.

Práce dále v jednotlivých kapitolách pojednává a srovnává africké integrační projekty, zkoumá jejich strukturu, myšlenky, přístup k otázkám afrického sjednocení.

V 19. století se ve světě formovala panafrická hnutí bojující za ukončení útlaku a otroctví, jelikož byli potomci černých otroků nuceni k práci v Americe,

odtrženi od své vlasti, svých specifických kulturních a národních identit. Dalším legitimním rokem se stal rok 1898, kdy vzniklo v Londýně hnutí Africká asociace, na jehož základě se o 3 roky později konal první panafrický kongres, a to ještě za dob nedotknutelného kolonialismu. I přesto to byl krok dopředu, jelikož se panafrikanismus dostal přímo na africký kontinent.

Přelomová změna přišla s ustanovením Atlantické charty roku 1941, ta garantovala právo národů určit si formu vlády na svém území. Na tento dokument navázala Charta OSN, jež vyslovila právo národů na sebeurčení a samosprávu. V roce 1945 se sešel již pátý panafrický kongres, který se zabýval osvobozením Afriky a jejích obyvatel od koloniální nadvlády. Dekolonizační myšlenky postupně sílily po úspěšném modelu Ghany, výrazně přispěl vliv USA a SSSR, které se shodly v otázce dekolonizace kontinentu i přes utvářející se bipolární konfrontaci. Nastaly však vážné problémy s odlišností etnik na společném území, nevyvinutou ekonomikou a celkovou nepřipraveností nově vzniklých států převzít moc a koloniální správu. Nicméně rok Afriky a vytvoření OAJ v roce 1963 považuji za vrchol první vlny panafrikanismu. Organizace měla vytvořit štít pro nově vzniklé státy, které potřebovaly řádně zakotvit svou vnitřní i vnější suverenitu a stala se nadějí pro dosažení jednoty kontinentu.

Narychlo vytvořené nové státy nesplňovaly své funkce, státní ekonomiky se staly závislými na vnější podpoře, sílila vnitřní nestabilita, v Africe vznikalo velké množství zhroucených států. Ty disponovaly pouze vnější suverenitou nedotknutelnou na základě Charty OAJ, čímž byla zmařena řada snah o prosazování panafrických myšlenek. Ideály panafrikanismu se dostávaly do střetu se silným nacionalismem. Státníci u moci začali být mnohdy chamtiví a nedbali na zájmy svých obyvatel, jak si zprvu zadali.

V 80. letech se začala výrazněji proklamovat myšlenka panafrické ekonomické spolupráce, ta měla být realizována postupnými kroky. Nutno

podotknout, ůe Afrika disponuje obrovským ekonomickým potenciálem. Zásadnějších úspěchů dosáhl kontinent aů v 90. letech, kdy nastala druhá vlna panafrikanismu, státy zaţaly hledat cestu ke stabilnější demokracii za podpory mezinárodního společenství a nestátních aktérů. Tato druhá vlna měla ekonomický ráz, oproti první vlně, jeů se zabývala politickými problémy. Příklady panafrické ekonomické spolupráce jsou v práci popsané organizace NEPAD a AEC, ty si zadaly velmi ambiciózní cíle, ale jiů od zaţátku neplnily své plány. Přesto nemůţeme opomenout jiů dosaţené výsledky, které pomáhají zlepšovat ůivotní úroveň afrického obyvatelstva ve spolupráci s dalšími partnery.

V roce 2002 došlo k přetransformování Organizace africké jednoty na Africkou unii. Tato událost demonstruje jakýsi druhý dech a druhou vlnu panafrikanismu, který nyní vzniká přímo na africkém kontinentu. AU nově přispouští intervenci do států, to z ní udělalo akceschopnější organizaci oproti OAJ. Na základě programu NEPAD, společenství AEC a AU došlo ke zlepšení situace v Africe, k částečnému vytvoření infrastruktury, došlo k zmenšení zdravotních a potravinářských nedostatků. Velký důraz je nyní kladen na dodrţování lidských práv a demokratické principy.

Zatímco při první vlně v 60. letech přispěl panafrikanismus k emancipaci národů a pomohl k vymanění se z kolonialismu, nyní musí tato idea a země čelit nástrahám neokolonialismu, protoţe státy zcela neodstranily důsledky koloniální nadvlády. Africká jednota se musí začít budovat na místní regionální úrovni a postupně přejít na úroveň národní, čímţ je moţné docílit politické stability.

8 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Adamcová L. ï Gombala, I. (2001). *Regionální ekonomická integrace v Asii, Africe a Latinské Americe* (Praha: VŠE).

Adi, H. ï Sherwood, M. (2003). Pan-African History: Political Figures from Africa and the Diaspora since 1787. *African Studies Review*. Vol. 48, No. 1, s. 214ï 217.

Africa Renewal (2011). *NEPAD on the Ground* (http://www.un.org/africarenewal/magazine/december-2011/nepad-ground, 26. 3. 2014).

African Union (1963). *OAU Charter* (http://www.au.int/en/sites/default/files/OAU_Charter_1963_0.pdf, 15. 4. 2015).

African Union (2001). *Protocol to the Treaty Establishing the African Economic Community Relating to the Pan-African Parliament* (http://www.au.int/en/sites/default/files/PROTOCOL_TREATY_ESTABLISHIN G_THE_AFRICAN_ECONOMIC_COMMUNITY_RELATING_PAN_AFRICAN_ PARLIAMENT.pdf, 25. 3. 2014).

African Union (2011). *Constitutive Act of the African Union* (http://www.au.int/en/sites/default/files/Constitutive_Act_en_0.htm, 17. 4. 2014).

African Union (2014). *AU Organs* (http://www.au.int/en/, 24. 3. 2014).

African Union Commission (2013). *Status of Integration in Africa (SIA IV)* (http://ea.au.int/en/sites/default/files/SIA%202013%28latest%29_En.pdf, 20. 3. 2015).

Akokpari, J. ï Ndinga-Muvumba A. ï Murithi T. (2009). *The African Union and Its Institutions* (Johannesburg: Jacana Media).

August, M. (2013). The OAU and African Disunity. *New African*. No. 528, s. 164ï 167.

Bankie, Forster B. (2010). Antithesis ï the Reconstruction of the African Union for a Viable and Sustainable Solution for the Unity of Africans. *International Journal of African Renaissance Studies*. Vol. 5, s. 123ï 137.

Barber, J. (2005). The New South Africa´s Foreign Policy: Principle and Practice. *International Affairs*. Vol. 81, No. 5, s. 1079ï 1096.

Boateng, O. (2013). OAU and Western Penetration Efforts. *New African*. No. 528, s. 142ï 147.

Bowland, C. ï Otto, L. (2012). Implementing Development Corridors: Lessons from the Maputo Corridor. *South African Foreign Policy and African Drivers Programme* (http://www.mcli.co.za/mcli-web/downloads/docs/PB54-MaputoCorridor.pdf, 14. 3. 2015).

Costea, Ana C. ï Van Langenhove, L. (2007). *The Relevance of Regional Integration* (http://www.reggen.org.br/midia/documentos/arelevanciadaintegracaoregionaldaafrica.pdf, 18. 4. 2015).

Cragg, K. (2008). *Organizing African Unity: A Pan-African Project. A Comparison of the Organization of African Unity and the African Union* (http://wesscholar.wesleyan.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1113&context=etd_hon_theses, 13. 3. 2015).

DFA (2004). *NEPAD. Historical Overview (http://www.dfa.gov.za/au.nepad/historical_overview.htm, 11. 4. 2015).*

Edoho, Felix M. (2011). Globalization and Marginalization of Africa: Contextualization of China-Africa Relations. *Africa Today*. Vol. 58, No. 1, s. 103ï 124.

Europa (2007). *Partnerství EU-Afrika pro infrastrukturu* (http://europa.eu/legislation_summaries/development/sectoral_development_policies/r13013_cs.htm, 30. 3. 2014).

Finková, K. (2008). *Africká unie a její role při zajišťování bezpečnosti a stability v Africe* (Praha: VŠE).

He, W. (2013). Unifying Africa. *Beijing Review*. Vol. 56, No. 21, s. 13–13.

Hendrickson, D. eds. (2013). *African Peace Facility Evaluation – Part 2. Reviewing the Overall Implementation of the APF as an Instrument for African Efforts to Manage Conflicts on the Continent* (http://www.africa-eu-partnership.org/sites/default/files/documents/annexes_final_report__0.pdf, 22. 3. 2015).

Hulec, O. (2010). *Dějiny jižní Afriky* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny).

Humanrights (2010). *OAU – Organisation of Africa Unity. OAU Charter*, 16. 8. 2010 (http://www.humanrights.ch/de/Instrumente/Regionale/Afrika/OAU/index.html, 21. 3. 2014).

Ibrahim, Assane M. (2011). *Delivering on the NEPAD agenda: Mobilising financing for NEPAD programmes and projects* (http://www.nepad.org/system/files/Delivering%20on%20the%20NEPAD%20Agenda%20%20Mobilising%20financing%20for%20NEPAD%20Programmes%20and%20Projects.pdf, 26. 3. 2014).

Iliffe, J. (2001). *Afrika a Afričané. Dějiny kontinentu* (Praha: Vyšehrad).

Jelínek, P. (2003). Africká unie – integrace reálná nebo deklarativní? *Mezinárodní vztahy*. No. 1, s. 52–67.

Jelínek, P. (2004). Rozvojové peripetie Afriky. *Rozvojovka*, 1. 9. 2004 (http://www.rozvojovka.cz/clanky/145-rozvojove-peripetie-afriky.htm, 20. 2. 2014).

Khadiagala, Gilbert M. (2008). *Governing Regionalism in Africa: Themes and Debates* (Johanesburg: Centre for Policy Studies) (http://cps.org.za/cps%20pdf/polbrief51.pdf, 17. 4. 2015).

Klíma, J. (2012). *Dějiny Afriky. Vývoj kontinentu, regionů a států* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny).

Lacina, K. a kol. (1987). *Nejnovější dějiny Afriky* (Praha: Nakladatelství Svoboda).

Ledwidge, M. (2008). Du Bois and Garvey: Foreign Affairs and Two Roads to Pan-Africanism. *The Centre for International Politics Working Paper Series.* No. 39, s. 1ï 32.

Makinda, Samuel M. ï Okumu, Wafula F. (2008). *The African Union: Challenges of Globalization, Security, and Governance*. (New York: Routledge).

Ministerstvo zahraniční ho obchodu (1962). *Kolonialismus a neokolonialismus* (Praha: Výzkumný ústav pro zahraniční obchod).

Murithi, T. (2005). *The African Union: Pan-Africanism, Peacebuilding and Development* (Burlington UK: Ashgate Pub).

Musabayana, W. ed. (2013). *AU ECHO* (http://summits.au.int/en/sites/default/files/AUEcho_27012013_v2.pdf, 29. 3. 2014).

Müller, D. (2001). Africká jednota ï budoucnost nebo utopie? *Globalpolitics* (http://www.globalpolitics.cz/clanky/africka-jednota, 1. 3. 2014).

Navarro, J. (2010). The Creation and Transformation of Regional Parliamentary Assemblies: Lessons from the Pan-African Parliament. *The Journal of Legislative Studies*. Vol. 16., No. 2, s. 195ï 214.

Nálevka, V. (2004). *Ļas soumraku. Rozpad koloniálních impérií po druhé svĿtové válce* (Praha: TRITON).

Ndlovu-Gatsheni, S. J. (2012). Fiftieth Anniversary of Decolonisation in Africa: a Moment of Celebration or Critical Reflection?. *Third World Quarterly.* Vol. 33, No. 1, s. 71ï 89.

Ndulo, M. (1993). Harmonisation of Trade Laws in the African Economic Community. *International and Comparative Law Quarterly*. Vol. 42, s. 101ï 118.

NEPAD (2014). *History* (http://www.nepad.org/history, 20. 2. 2014).

New African (2013). *The Birth of the OAU*. No. 528, s. 132ï 137.

Nkrumah, K. (1963). *Africa Must Unite* (New York: Frederick A. Praege).

Nkrumah, K. (1964). *Consciencism. Philosophy and Ideology for De-colonization* (New York: Monthly Review Press).

Omorogbe, Eki Y. (2012). The African Union, Responsibility to Protect and the Libyan Crisis. *Netherlands International Law Review*. Vol. 59, No. 2, s. 141ï 163.

Oneya, Anthony E. (2007). *The Challenges and Prospects of the Future of Integration in the African Union (Comparisons with the EU)* (ttp://www.scribd.com/doc/23652795/The-Challenges-and-Prospects-of-the-Future-of-Integration-In, 15. 3. 2015).

Padelford, Norman J. (1964). The Organization of African Unity. *International Organization*. Vol. 18, No. 3, s. 521ï 542.

Pan-African Perspective (2014). *The African Economic Community. Prepared by the Economic Co-operation and Development Department* (http://www.panafricanperspective.com/aec.htm, 3. 3. 2014).

Peters, Wolff Ch. (2010). *The Quest for an African Economic Community: Regional integration and its Role in Achieving African Unity ï the Case of SADC* (Wien: Peter Lang).

Rechner, Jonathan D. (2006). From the OAU to the AU: A Normative Shift with Implications for Peacekeeping and Conflict Management, or Just a Name Change?. *Vanderbilt Journal of Transnational Law*. Vol. 39, No. 2, s. 543ï 576.

Rogerson, Christian M. (2001). Spatial Development Initiativesin Southern Africa: The Maputo Development Corridor. *Royal Dutch Geographical Society*. Vol. 92, No. 3, s. 324ï 346.

Shiming, Z. (2003). *The OAU and the Settlement of Internal Conflicts in Africa* (http://bic.cass.cn/english/InfoShow/Arcitle_Show_Conference_Show.asp?ID=353&Title=Africa%20Beyond%202000&strNavigation=Home%3EForum&BigClassID=4&SmallClassID=11, 26. 3. 2014).

Söderbam, F. ï Taylor, I. (2008): Considering Micro-regionalism in Africa in the Twenty-first Century. In: Söderbam, F. ï Taylor, I. eds. (2008): *Afro-regions: The Dynamics of Cross-border Micro-regionalism in Africa*. (Stockholm: Elanders Sverige AB), s. 13ï 30.

Tonndorf, U. (1997). *Menschenrechte in Afrika: Konzeption, Verletzung und Rechtsschutz im Rahmen der OAU* (Freiburg: ABI).

Treaty Establishing the African Economic Community (1991). *Review of Legal and Institutional Instruments to Facilitate Intra-regional Transport and Trade within Sub-Saharan Africa* (http://www4.worldbank.org/afr/ssatp/Resources/HTML/legal_review/Annexes/Annexes%20III/Annex%20III-03.pdf, 24. 3. 2014).

UNECA (2007). *Challenges and Prospects in the Implementation of NEPAD* (http://www.uneca.org/sites/default/files/uploaded-documents/RCM/rcm10/challenges-and-prospects.pdf, 26. 3. 2014).

Volenec, O. (2004). *Aktuální otázky mezinárodních vztahů. Ohniska a konflikty v Africe* (Praha: VŠE).

Waisová, Š. (2009). *Regionální integrační procesy* (Plzeň: Aleš Čeněk).

Wallerstein, I. (1966). The Early Years of the OAU. The Search for Organizational Preeminence. *International Organization*. Vol. 20, No. 4, s. 774–787.

World Bank (1989). *Sub-Saharan Africa: From Crisis to Sustainable Growth: a Long-term Perspective Study* (Washington, D. C.: World Bank).

Záhořík, J. (2010). *Subsaharská Afrika a svět. Nové mocnosti v éře globalizace* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny).

9 RESUMÉ

The main topic of my bachelor thesis focuses on the panafrical integration processes. In this thesis, I divide the pan-africanism into two main branches. The first branch did not originate in Africa, but in America, where enslaved Africans fought against the repression. In the 20th century pan-africanism spread to Africa. This time, the pan-african congresses began to govern.

Pan-africanism helped decolonize Africa. As a top of the first wave of panafricanism is considered the creation of the Organisation of African Unity (OAU). My first chapter deals with this historical context.

The following chapter deals with the Organisation of African Unity, which became the first pan-africanism organization in 1963. The main objective of this organization is to oversee the proper completion of decolonization and the resolution of territorial disputes by peaceful means.

The third chapter then logically follows the chapter about the Organisation of African Unity, because this organization transforms into the African Union (AU) in 2002. Moreover, the new African Union is supposed to be a more operational organization. The African Union is introduced to correct deficiencies of Organisation of African Unity and revive panafrikanismus.

Panafrical cooperation has also influenced the economy. I deal with this issue in the fifth chapter, where I mention related organizations such as The African Economic Community (AEC) and The New Partnership for Africa's Development (NEPAD). The economic cooperation increased in nineties, when the second wave of pan-africanism started. This wave has its origin in Africa.

The last chapter examines how panafrcanism ideas and approaches have changed throughout the years. It will attempt to compare and contrast the

principles of panafricanism in the early stages and the ideas and thoughts during the 1990ôs. Differences between OAU and AU strategies and policies are also discussed in this chapter